

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Στρασβούργο, 17.4.2018
COM(2018) 450 final

ANNEXES 1 to 2

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

στην

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

Ανακοίνωση σχετικά με την πολιτική διεύρυνσης της ΕΕ

{SWD(2018) 150 final} - {SWD(2018) 151 final} - {SWD(2018) 152 final} -
{SWD(2018) 153 final} - {SWD(2018) 154 final} - {SWD(2018) 155 final} -
{SWD(2018) 156 final}

Παράρτημα 1 - Περιλήψεις των πορισμάτων των εκθέσεων

Τουρκία

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που κηρύχθηκε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016 παραμένει σε ισχύ και ως στόχο έχει αφενός την εξάρθρωση του κινήματος Gülen, το οποίο χαρακτηρίστηκε από τις τουρκικές αρχές ως τρομοκρατική οργάνωση που ευθύνεται για την απόπειρα πραξικοπήματος, και αφετέρου την παροχή στήριξης στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, στο πλαίσιο επαναλαμβανόμενων επιθέσεων στην Τουρκία.

Η ΕΕ, η οποία καταδίκασε αμέσως και έντονα την απόπειρα πραξικοπήματος, επανέλαβε την πλήρη υποστήριξή της στους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας και αναγνώρισε τη θεμιτή ανάγκη της Τουρκίας να λάβει ταχέα και αναλογικά μέτρα ενόψει μιας τόσο σοβαρής απειλής. Ωστόσο, η ευρεία κλίμακα και η συλλογική φύση, καθώς και η δυσαναλογία των μέτρων που ελήφθησαν μετά την απόπειρα πραξικοπήματος στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, όπως οι ευρείες απολύσεις, οι συλλήψεις και οι κρατήσεις, εξακολουθούν να προκαλούν σοβαρή ανησυχία. Η Τουρκία θα πρέπει να άρει χωρίς καθυστέρηση την κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Παρατηρούνται σοβαρές ελλείψεις στα 31 διατάγματα που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Δεν υποβλήθηκαν σε ενδελεχή και αποτελεσματικό έλεγχο από το κοινοβούλιο. Κατά συνέπεια, τα ΓΕΘ διατάγματα δεν είναι πλέον ανοικτά σε δικαστικό έλεγχο και κανένα από αυτά δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Τα εν λόγω έκτακτα διατάγματα περιόρισαν σε σημαντικό βαθμό ορισμένα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων της ελευθερίας της έκφρασης, της ελευθερίας του συνέρχεσθαι, καθώς και δικονομικά δικαιώματα. Επίσης τροποποίησαν βασικές νομοθετικές πράξεις οι οποίες θα εξακολουθήσουν να ισχύουν μετά την άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Από την κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, πάνω από 150 000 άτομα ετέθησαν υπό κράτηση, 78 000 συνελήφθησαν και πάνω από 110 000 δημόσιοι υπάλληλοι απολύθηκαν ενώ, σύμφωνα με τις αρχές, περίπου 40 000 άτομα επανήλθαν στις θέσεις τους, εκ των οποίων 3 600 βάσει διατάγματος.

Μια επιτροπή προσφυγών κατά της κατάστασης έκτακτης ανάγκης κατέστη λειτουργική και έλαβε συνολικά περίπου 107 000 αιτήσεις προσφυγής. Η εν λόγω Επιτροπή άρχισε να εκδίδει αποφάσεις μόλις τον Δεκέμβριο του 2017 και μέχρι στιγμής έχει παράσχει νομική προστασία σε λίγους μόνο αιτούντες. Οι αποφάσεις της δεν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Ακόμη δεν έχει μετατραπεί σε αποτελεσματικό και διαφανές μέσο παροχής προστασίας για όσους πλήττονται άδικα από μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Εκτός από την επιτροπή προσφυγών, η ικανότητα της Τουρκίας να διασφαλίσει ένα πραγματικό εθνικό μέσο παροχής έννομης προστασίας κατά την έννοια του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει υπονομευθεί περαιτέρω από ατυχή προηγούμενα. Σε μια περίπτωση, ένα κατώτερο δικαστήριο αρνήθηκε να τηρήσει απόφαση που εκδόθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο σχετικά με μια εμβληματική υπόθεση· τελικά το κατώτερο δικαστήριο εφάρμοσε απόφαση παρακολούθησης που εκδόθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο για έναν από τους εναγόμενους. Αρκετές δικαστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν υπέρ επιφανών εναγομένων, συμπεριλαμβανομένων των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανατράπηκαν γρήγορα από άλλο ή από το ίδιο δικαστήριο, σε ορισμένες περιπτώσεις μετά από παρατηρήσεις της εκτελεστικής εξουσίας.

Βασικές συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και των οργάνων του δεν έχουν ακόμα εφαρμοστεί από την Τουρκία. Οι ισχυρισμοί για παραβάσεις πρέπει να διαπιστώνονται με διαφανείς διαδικασίες και κατά περίπτωση. Η ατομική ποινική ευθύνη μπορεί να στοιχειοθετηθεί μόνον με πλήρη σεβασμό της διάκρισης των εξουσιών, της πλήρους ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και του δικαιώματος κάθε διαδίκου σε δίκαιη δίκη. Η Τουρκία θα πρέπει να άρει χωρίς καθυστέρηση την κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Τον Απρίλιο του 2017, η Τουρκία διοργάνωσε δημοψήφισμα το οποίο ενέκρινε με μικρή πλειοψηφία συνταγματικές τροποποιήσεις για τη θέσπιση προεδρικού συστήματος. Η Επιτροπή της Βενετίας έκρινε ότι οι τροποποιήσεις πάσχουν από έλλειψη επαρκών ελέγχων και ισορροπιών, καθώς και ότι θέτουν σε κίνδυνο τον διαχωρισμό μεταξύ εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας. Το δημοψήφισμα καθαυτό προκάλεσε σοβαρές ανησυχίες όσον αφορά τον συνολικό αρνητικό αντίκτυπο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, τους άνισους όρους μεταξύ των δύο πλευρών της εκλογικής εκστρατείας και υπονόμωσε τις διασφαλίσεις για την ακεραιότητα της εκλογικής διαδικασίας.

Στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, περιορίστηκε η βασική λειτουργία του κοινοβουλίου ως νομοθετικής εξουσίας, δεδομένου ότι η κυβέρνηση κατέφυγε σε έκτακτα διατάγματα με «ισχύ νόμου» προκειμένου να ρυθμίσει, μεταξύ άλλων, ζητήματα τα οποία θα έπρεπε να είχαν εξεταστεί στο πλαίσιο της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας. Με βάση τις επιδεινούμενες πολιτικές εντάσεις στη χώρα, το περιθώριο διαλόγου μεταξύ των πολιτικών κομμάτων περιορίστηκε περαιτέρω στο κοινοβούλιο. Μετά την έκτακτη άρση των κοινοβουλευτικών ασυλιών τον Μάιο του 2016, συνελήφθησαν πολλοί νομοθέτες του κόμματος HDP της αντιπολίτευσης, δέκα εκ των οποίων εξέπεσαν του βουλευτικού αξιώματος.

Ενισχύθηκε ο ρόλος του προέδρου στην εκτελεστική εξουσία μετά από αρκετές μεταβιβάσεις εξουσιών στην προεδρία μέσω έκτακτων διαταγμάτων. Ο διορισμός επιτρόπων προς αντικατάσταση στελεχών των δημοτικών αρχών και εκλεγμένων αντιπροσώπων οδήγησε σε σημαντική εξασθένηση της τοπικής δημοκρατίας.

Η κοινωνία των πολιτών δέχθηκε αυξανόμενη πίεση, ιδίως λόγω του μεγάλου αριθμού συλλήψεων ακτιβιστών, συμπεριλαμβανομένων των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και λόγω της κατ' επανάληψη απαγόρευσης των διαδηλώσεων και άλλων μορφών συγκεντρώσεων, με αποτέλεσμα να συρρικνωθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες. Πολλές οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα παρέμειναν κλειστές λόγω των μέτρων που ελήφθησαν στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, ενώ δεν υφίσταται ακόμα κανένα αποτελεσματικό μέσο παροχής έννομης προστασίας όσον αφορά τις κατασχέσεις.

Η κυβέρνηση αναδιάρθρωσε το νομικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας και αύξησε σημαντικά τις αρμοδιότητες της εκτελεστικής εξουσίας επί του στρατού, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την εποπτεία που ασκούν οι πολιτικές αρχές. Στο πλαίσιο των συνταγματικών τροποποιήσεων, ουσιαστικά καταργήθηκαν τα ανώτατα στρατιωτικά δικαστήρια. Οι στρατιωτικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες πληροφοριών εξακολουθούν να μην λογοδοτούν επαρκώς στο κοινοβούλιο.

Η κατάσταση στο νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας εξακολουθεί να αποτελεί μία από τις πλέον έντονες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα. Η επιδείνωση της κατάστασης ασφαλείας έχει εν μέρει μετατεθεί στις αγροτικές περιοχές. Η δέσμευση της κυβέρνησης να συνεχίσει τις επιχειρήσεις ασφαλείας στο πλαίσιο των επαναλαμβανόμενων βίαιων πράξεων του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK), το οποίο παραμένει στον κατάλογο των τρομοκρατικών προσώπων, ομάδων και οργανώσεων της ΕΕ, εξακολουθεί να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο της κατάστασης στην περιοχή. Μολονότι η κυβέρνηση έχει νόμιμο

δικαίωμα να καταπολεμήσει την τρομοκρατία, είναι επίσης υπεύθυνη να διασφαλίσει ότι αυτό θα γίνει σύμφωνα με το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Τα αντιτρομοκρατικά μέτρα πρέπει να είναι αναλογικά. Το επενδυτικό σχέδιο της κυβέρνησης για την ανοικοδόμηση των περιοχών που έχουν πληγεί στα νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας οδήγησε στη συνεχιζόμενη ανέγερση χιλιάδων κατοικιών, όμως λίγοι μόνο εκτοπισθέντες στο εσωτερικό της χώρας έλαβαν μέχρι στιγμής αποζημίωση. Δεν υπήρξε καμία εξέλιξη όσον αφορά την επανάληψη αξιόπιστης πολιτικής διαδικασίας, η οποία είναι απαραίτητη για να επιτευχθεί μια ειρηνική και βιώσιμη λύση.

Η Τουρκία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό στον τομέα της μεταρρύθμισης της **δημόσιας διοίκησης**, με ισχυρή δέσμευση για μια περισσότερο ανοικτή διοίκηση και για χρήση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, παρατηρήθηκε σοβαρή οπισθοδρόμηση στον τομέα των δημόσιων υπηρεσιών και της διαχείρισης ανθρώπινων πόρων, καθώς και στον τομέα της λογοδοσίας της διοίκησης όσον αφορά το δικαίωμα στη διοικητική δικαιοσύνη και το δικαίωμα στην αξίωση αποζημίωσης. Πρέπει να υπάρξει ένα διαφανές και αποτελεσματικό μέσο παροχής έννομης προστασίας για τις μεγάλης κλίμακας απολύσεις.

Το **δικαστικό σύστημα** της Τουρκίας βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο προετοιμασίας. Σημειώθηκε περαιτέρω σοβαρή οπισθοδρόμηση κατά το προηγούμενο έτος, ιδίως όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Οι συνταγματικές τροποποιήσεις που διέπουν το συμβούλιο δικαστών και εισαγγελέων (CJP) ετέθησαν σε ισχύ και υπονόμισαν περαιτέρω την ανεξαρτησία του από την εκτελεστική εξουσία. Το CJP συνέχισε να εμπλέκεται σε μεγάλης κλίμακας ανακλήσεις καθηκόντων και μεταθέσεις δικαστών και εισαγγελέων. Δεν καταβλήθηκε καμία προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες σχετικά με την έλλειψη αντικειμενικών, αξιοκρατικών, ενιαίων και προκαθορισμένων κριτηρίων όσον αφορά τις προσλήψεις και τις προαγωγές δικαστών και εισαγγελέων.

Η χώρα έχει προετοιμαστεί σε κάποιο βαθμό όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**, όπου δεν έχει σημειωθεί καμία πρόοδος. Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο πρέπει να εναρμονιστεί περαιτέρω με τα διεθνή πρότυπα και εξακολουθεί να επιτρέπει την άσκηση αθέμιτης επιρροής από την εκτελεστική εξουσία κατά την έρευνα και τη δίωξη σε προβεβλημένες υποθέσεις διαφθοράς. Ωστόσο, παραμένει περιορισμένο το ιστορικό επιδόσεων όσον αφορά έρευνες, δίωξεις και καταδικαστικές αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς, ιδίως σε ό, τι αφορά υποθέσεις διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση της λογοδοσίας και τη διαφάνεια στο έργο των δημόσιων οργανισμών. Απαιτείται ευρεία, διακομματική πολιτική συναίνεση και ισχυρή πολιτική βούληση για την αποφασιστική καταπολέμηση της διαφθοράς. Η Τουρκία πρέπει να δώσει συνέχεια σε όλες σχεδόν τις συστάσεις της συνέλευσης της ομάδας κρατών κατά της διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η διαφθορά επικρατεί ακόμη σε πολλές περιοχές και εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Η αντίληψη της διαφθοράς παραμένει επίσης υψηλή.

Η Τουρκία έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα της **καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος**, ενώ σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά την έγκριση νέας στρατηγικής και τη βελτίωση της θεσμικής ικανότητας. Η Τουρκία πρέπει να βελτιώσει την οικεία νομοθεσία για τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων και την προστασία των μαρτύρων. Έχει θεσπιστεί νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων, όμως δεν έχει εναρμονιστεί ακόμα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Δεν αξιοποιούνται επαρκώς οι οικονομικές έρευνες. Η προληπτική δέσμευση περιουσιακών στοιχείων σπάνια εφαρμόζεται, και το επίπεδο κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων είναι χαμηλό. Στο πλαίσιο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, έχει τεθεί σε εφαρμογή ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Τόσο η ποινική όσο

και η αντιτρομοκρατική νομοθεσία πρέπει να ευθυγραμμιστούν με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η αρχή της αναλογικότητας πρέπει να τηρείται στην πράξη.

Η Τουρκία σημείωσε ικανοποιητική πρόοδο στον τομέα της **μετανάστευσης και της πολιτικής για το άσυλο** και παρέμεινε προσηλωμένη στην εφαρμογή της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας του Μαρτίου 2016 για την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών κατά μήκος της διαδρομής της Ανατολικής Μεσογείου. Όσον αφορά την εφαρμογή του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση των θεωρήσεων, στις αρχές Φεβρουαρίου, η Τουρκία υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα πρόγραμμα εργασίας που περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η Τουρκία προβλέπει να εκπληρώσει τα επτά εκκρεμή κριτήρια αξιολόγησης για την ελευθέρωση των θεωρήσεων. Η Επιτροπή αξιολογεί τις προτάσεις της Τουρκίας και θα ακολουθήσουν περαιτέρω διαβουλεύσεις με τους Τούρκους ομολόγους.

Το τουρκικό νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει γενικές εγγυήσεις σεβασμού των **ανθρωπίνων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων**, τα οποία ωστόσο ετέθησαν υπό περαιτέρω αμφισβήτηση και υπονομεύτηκαν από μια σειρά έκτακτων διαταγμάτων. Συνεχίστηκε η σοβαρή οπισθοδρόμηση στον τομέα της **ελευθερίας της έκφρασης**, έναν τομέα στον οποίο η Τουρκία βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο προετοιμασίας. Η εμβέλεια των δράσεων που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης επεκτάθηκε με την πάροδο του χρόνου σε πολλές επικριτικές φωνές, μεταξύ άλλων στα μέσα ενημέρωσης και στον ακαδημαϊκό χώρο, σε αντίθεση με την αρχή της αναλογικότητας. Οι ποινικές υποθέσεις κατά δημοσιογράφων —περισσότεροι από 150 παραμένουν υπό κράτηση— υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συγγραφέων ή χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η ανάκληση διαπιστεύσεων, καθώς και το κλείσιμο πολλών μέσων ενημέρωσης ή ο διορισμός από την κυβέρνηση επιτρόπων για τη διαχείρισή τους προκαλούν σοβαρή ανησυχία και βασίζονται κυρίως σε επιλεκτική και αυθαίρετη εφαρμογή του νόμου, ιδίως των διατάξεων για την εθνική ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ο νόμος για το διαδίκτυο και το γενικό νομικό πλαίσιο εξακολουθούν να δίνουν τη δυνατότητα στην εκτελεστική εξουσία να θέτει φραγή σε διαδικτυακό περιεχόμενο χωρίς δικαστική απόφαση, επικαλούμενη ένα ανάρμοστα ευρύ φάσμα λόγων. Σημειώθηκε επίσης σοβαρή οπισθοδρόμηση στους τομείς της ελευθερίας του συνέρχεσθαι, της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Η ελευθερία του συνέρχεσθαι εξακολουθεί να είναι υπερβολικά περιορισμένη, τόσο στη νομοθεσία όσο και στην πράξη. Τα μέτρα που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης κατήργησαν επίσης καίριες εγγυήσεις για την προστασία των κρατουμένων από την κακομεταχείριση, επιτείνοντας ως εκ τούτου τον κίνδυνο ατιμωρησίας σε ένα πλαίσιο όπου παρατηρείται αύξηση των ισχυρισμών περί κακομεταχείρισης και βασανιστηρίων. Με τα έκτακτα διατάγματα επιβλήθηκαν πρόσθετοι περιορισμοί των δικονομικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Η επιβολή των δικαιωμάτων παρακωλύεται από τον κατακερματισμό και την περιορισμένη εντολή των δημόσιων φορέων που είναι αρμόδιοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες, σε ένα πλαίσιο όπου υπονομεύεται η ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος. Η ακραία φτώχεια και η έλλειψη βασικών ειδών πρώτης ανάγκης αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο στα νοικοκυριά των Ρομά στην Τουρκία. Τα δικαιώματα των πλέον ευάλωτων ομάδων και των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες θα πρέπει να προστατεύονται επαρκώς. Η βία με βάση το φύλο, οι διακρίσεις, η ρητορική του μίσους, τα εγκλήματα μίσους κατά των μειονοτήτων και οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των λεσβίων, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων, των διεμφυλικών και των μεσοφυλικών εξακολουθούν να προκαλούν σοβαρή ανησυχία.

Η Τουρκία εξέφρασε την υποστήριξή της στις συνομιλίες για τη διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων, καθώς και στις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και του Ειδικού Συμβούλου του. Η διάσκεψη για την Κύπρο, η οποία συγκλήθηκε στη Γενεύη τον Ιανουάριο του 2017, και στο Crans-Montana τον Ιούλιο του 2017, ολοκληρώθηκε χωρίς τη σύναψη συμφωνίας. Η Τουρκία δεν έχει ακόμη εκπληρώσει την υποχρέωσή της να εξασφαλίσει την πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης ούτε έχει άρει όλα τα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών που επιβάλλει στην άμεση μεταφορική σύνδεση με την Κύπρο. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος ως προς την εξομάλυνση των διμερών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία. Τα συμπεράσματα για την Τουρκία που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επικυρώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2006 παραμένουν σε ισχύ. Σύμφωνα με αυτά, οι διαπραγματεύσεις δεν θα αρχίσουν για οκτώ κεφάλαια¹ σε σχέση με τους περιορισμούς της Τουρκίας όσον αφορά την Κυπριακή Δημοκρατία και κανένα κεφάλαιο δεν θα κλείσει προσωρινά έως ότου η Επιτροπή επιβεβαιώσει ότι η Τουρκία έχει πλήρως εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο της συμφωνίας σύνδεσης.

Η συνεργασία με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία για τη μετανάστευση εντάθηκε περαιτέρω. Ωστόσο, οι εντάσεις στο Αιγαίο Πέλαγος και στην Ανατολική Μεσόγειο δεν συνέβαλαν σε σχέσεις καλής γειτονίας και υπονόμευσαν την περιφερειακή σταθερότητα και ασφάλεια. Οι διμερείς σχέσεις με πολλά μεμονωμένα κράτη μέλη της ΕΕ επιδεινώθηκαν, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων προσβλητικής και απαράδεκτης ρητορικής. Τον Μάρτιο του 2018 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδίκασε απερίφραστα τις συνεχείς παράνομες ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο Πέλαγος και υπενθύμισε την υποχρέωση της Τουρκίας να σέβεται το διεθνές δίκαιο και τις καλές γειτονικές σχέσεις και να ομαλοποιήσει τις σχέσεις με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε επίσης σοβαρές ανησυχίες για τη συνεχιζόμενη κράτηση πολιτών της ΕΕ στην Τουρκία, συμπεριλαμβανομένων των δύο Ελλήνων στρατιωτών, και ζήτησε ταχεία και θετική επίλυση των εν λόγω ζητημάτων σε διάλογο με τα κράτη μέλη.

Η Τουρκία πρέπει να δεσμευθεί κατηγορηματικά για την ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας, τις διεθνείς συμφωνίες και για την ειρηνική επίλυση των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, με προσφυγή, εφόσον απαιτείται, στο Διεθνές Δικαστήριο. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ εξέφρασε για άλλη μια φορά σοβαρή ανησυχία και κάλεσε την Τουρκία να αποφύγει κάθε είδους απειλή ή ενέργεια κατά κράτους μέλους ή αιτία προστριβών ή ενεργειών που βλάπτουν τις σχέσεις καλής γειτονίας και την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η τουρκική οικονομία βρίσκεται σε προηγμένο στάδιο και μπορεί να θεωρηθεί λειτουργούσα οικονομία της αγοράς. Η οικονομία, με τη στήριξη κυβερνητικών μέτρων ώθησης, κατάφερε να ανακάμψει από την ύφεση που παρατηρήθηκε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, και το 2017 επιτεύχθηκε ισχυρή ανάπτυξη. Ωστόσο, η υψηλή ανάπτυξη συνοδεύεται από σημαντικές μακροοικονομικές ανισορροπίες. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών παραμένει σε υψηλά επίπεδα και σημείωσε αύξηση προς το τέλος του 2017, καθιστώντας τη χώρα εξαρτημένη από εισροές κεφαλαίων και ευάλωτη σε εξωτερικούς κραδασμούς. Ο πληθωρισμός ανήλθε σε διψήφια ποσοστά (11,1 %) το 2017, και η υποτίμηση της τουρκικής λίρας συνεχίστηκε, γεγονός που τονίζει τις ανησυχίες σχετικά με τον βαθμό δέσμευσης των αρμοδίων λήψης αποφάσεων στον τομέα της

¹Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, δικαίωμα εγκατάστασης και ελευθερία παροχής υπηρεσιών, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, γεωργία και αγροτική ανάπτυξη, αλιεία, πολιτική μεταφορών, τελωνειακή ένωση και εξωτερικές σχέσεις.

νομισματικής πολιτικής όσον αφορά τη σταθερότητα των τιμών. Η οικονομία της Τουρκίας εξακολούθησε να χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο παραοικονομίας. Συνολικά, σημειώθηκε οπισθοδρόμηση στον συγκεκριμένο τομέα. Η τάση για αύξηση του κρατικού ελέγχου στον οικονομικό τομέα και οι ενέργειες με στόχο εταιρείες, επιχειρηματίες και πολιτικούς αντιπάλους, καθώς και τις επιχειρήσεις τους, έβλαψαν το επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η Τουρκία σημείωσε σχετική πρόοδο και έχει μέτριο επίπεδο προετοιμασίας για να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ. Η Τουρκία είναι επαρκώς ενσωματωμένη στην αγορά της ΕΕ όσον αφορά το εμπόριο και τις επενδύσεις. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος στον τομέα της ενέργειας, ιδίως στην αγορά αερίου, και στην αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά προβλήματα όσον αφορά την ποιότητα της εκπαίδευσης. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση της διαφάνειας των κρατικών ενισχύσεων.

Όσον αφορά την **ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η προσχώρηση στην ΕΕ**, η Τουρκία συνέχισε την εναρμόνιση με το κεκτημένο, αν και σε περιορισμένο βαθμό. Έχουν παρατηρηθεί περισσότερες περιπτώσεις οπισθοδρόμησης σε ορισμένες πτυχές στους τομείς της κοινωνίας της πληροφορίας, της κοινωνικής πολιτικής και της απασχόλησης, καθώς και στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων. Η Τουρκία έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο στους τομείς του εταιρικού δικαίου, των διευρωπαϊκών δικτύων και της επιστήμης και έρευνας και έχει επιτύχει ικανοποιητικό επίπεδο προετοιμασίας στους τομείς της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των επιχειρήσεων και της βιομηχανικής πολιτικής, της προστασίας των καταναλωτών και της υγείας, της τελωνειακής ένωσης και του δημοσιονομικού ελέγχου. Η Τουρκία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις, δεδομένου ότι υπάρχουν ακόμη σημαντικά κενά στην εναρμόνισή της. Η Τουρκία έχει, επίσης, προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό στον τομέα της στατιστικής και της πολιτικής μεταφορών, όπου απαιτούνται περαιτέρω σημαντικές προσπάθειες σε όλους τους τομείς. Η Τουρκία έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής, όπου χρειάζεται ακόμη να καθιερωθούν και να υλοποιηθούν περισσότερο φιλόδοξες και καλύτερα συντονισμένες πολιτικές. Σε όλους τους τομείς πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην επιβολή της νομοθεσίας, ενώ πολλοί τομείς απαιτούν περαιτέρω σημαντική πρόοδο για να επιτευχθεί η νομοθετική εναρμόνιση με το κεκτημένο της ΕΕ.

Μαυροβούνιο

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, η υπό εξέταση περίοδος χαρακτηρίστηκε από χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης στο εκλογικό πλαίσιο και από την παρατεταμένη αποχή από τις κοινοβουλευτικές εργασίες εκ μέρους ολόκληρης της αντιπολίτευσης μετά τις κοινοβουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου του 2016. Η επανάληψη του πολιτικού διαλόγου στο κοινοβούλιο αποτελεί ευθύνη όλων των πολιτικών φορέων. Ορισμένα τμήματα της αντιπολίτευσης επέστρεψαν στο κοινοβούλιο τον Δεκέμβριο του 2017, όμως αυτή η μερική και επιλεκτική άρση της αποχής δεν έχει οδηγήσει ακόμη σε βελτίωση του κοινοβουλευτικού διαλόγου και ελέγχου. Η πολιτική σκηνή παραμένει κατακερματισμένη, πολωμένη και χαρακτηρίζεται από έλλειψη πολιτικού διαλόγου, ιδίως στα δημοκρατικά θεσμικά όργανα.

Η κοινοβουλευτική νομοθετική ικανότητα και η εποπτεία που ασκεί η εκτελεστική εξουσία πρέπει να ενισχυθούν περαιτέρω. Το κοινοβούλιο εξακολουθεί ακόμη λαμβάνει ελάχιστα υπόψη τα πορίσματα του ελέγχου που διενεργείται από το κρατικό ελεγκτικό όργανο, και δεν

διεξάγεται καμία συζήτηση ούτε υποβάλλονται εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή σημαντικών πολιτικών και νομοθεσίας. Τον Δεκέμβριο του 2017 το κοινοβούλιο ενέκρινε, χωρίς κατάλληλη δημόσια διαβούλευση, σειρά νόμων που ανταποκρίνονται μερικώς μόνο στις συστάσεις της υπηρεσίας δημοκρατικών θεσμών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο συνολικής εκλογικής μεταρρύθμισης. Διενεργήθηκαν 8 τοπικές εκλογές κατά την υπό εξέταση περίοδο. Οι τοπικές εκλογές δεν διενεργούνται την ίδια μέρα σε ολόκληρη την επικράτεια, αλλά σε κυλιόμενη βάση· ως εκ τούτου, το πολιτικό τοπίο χαρακτηρίζεται από μια παρατεταμένη και άκρως εξατομικευμένη εκλογική ατμόσφαιρα. Λόγω του εκλογικού κύκλου, η παρακολούθηση των εκλογών είναι δύσκολη, ιδίως για τους διεθνείς παρατηρητές, γεγονός που αφήνει μεγάλα περιθώρια για ισχυρισμούς περί παρατυπιών, οι οποίοι δεν μπορούν να υποβληθούν σε ανεξάρτητη αξιολόγηση. Δεν υπήρξαν νέες εξελίξεις όσον αφορά την πολιτική και δικαστική συνέχεια που δόθηκε στους ισχυρισμούς περί διασπάθισης δημόσιων πόρων για κομματικούς πολιτικούς σκοπούς το 2012 («υπόθεση των ηχογραφήσεων»).

Όσον αφορά τη διακυβέρνηση, είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η διαφάνεια, η συμμετοχή ενδιαφερόμενων φορέων και η ικανότητα της κυβέρνησης να υλοποιεί μεταρρυθμίσεις. Πρέπει να διασφαλιστεί η συνοχή του συστήματος χάραξης πολιτικής μέσω συντονισμένης χάραξης πολιτικής. Έχουν θεσπιστεί μηχανισμοί για την πραγματοποίηση διαβουλεύσεων μεταξύ κυβέρνησης και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, απαιτούνται όμως σαφείς κανόνες και πραγματική συμμετοχή και από τις δύο πλευρές.

Το Μαυροβούνιο έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της **δημόσιας διοίκησης** της χώρας. Έχει σημειωθεί ικανοποιητική πρόοδος, ιδίως μέσω της θέσπισης νέων νόμων για τους δημόσιους και τους κρατικούς υπαλλήλους, καθώς και για την τοπική αυτοδιοίκηση, με στόχο την πραγματοποίηση αξιοκρατικών προσλήψεων στη δημόσια διοίκηση. Απαιτείται ισχυρή πολιτική βούληση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της αποπολιτικοποίησης της δημόσιας διοίκησης και τη βελτιστοποίηση της κρατικής διοίκησης, καθώς και για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής και της οικονομικής βιωσιμότητας των μεταρρυθμίσεων.

Το **δικαστικό σύστημα** του Μαυροβουνίου έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό και έχει σημειωθεί σχετική πρόοδος. Το νομοθετικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην αύξηση της ανεξαρτησίας και του επαγγελματισμού του δικαστικού σώματος δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως. Ενισχύθηκε η θεσμική ικανότητα.

Το Μαυροβούνιο έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Παρά τη σχετική πρόοδο, επικρατεί διαφθορά σε πολλούς τομείς, γεγονός που εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία. Η επιχειρησιακή ικανότητα των θεσμικών οργάνων βελτιώθηκε· ωστόσο, όλοι οι θεσμοί θα πρέπει να επιδείξουν πιο δυναμική στάση. Πρέπει να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις όσον αφορά την αξιοπιστία, την ανεξαρτησία και τον καθορισμό προτεραιοτήτων της υπηρεσίας καταπολέμησης της διαφθοράς. Ακόμη δεν έχουν βελτιωθεί οι οικονομικές έρευνες, καθώς και η κατάσχεση και δήμευση περιουσιακών στοιχείων. Έχει καταρτιστεί αρχικό ιστορικό ερευνών, διώξεων και καταδικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο, πρέπει όμως να παγιωθεί περαιτέρω. Περαιτέρω βελτιώσεις στο ιστορικό επιτυχών ερευνών και καταδικαστικών αποφάσεων θα καταστούν δυνατές μόνο σε ένα περιβάλλον όπου τα ανεξάρτητα θεσμικά όργανα προστατεύονται από κάθε αθέμιτη επιρροή και ενθαρρύνονται να ασκούν πλήρως τις εξουσίες τους.

Όσον αφορά την **καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος**, έχει καταρτιστεί αρχικό ιστορικό διώξεων όσον αφορά την καταπολέμηση της λαθραίας διακίνησης μεταναστών και

του λαθρεμπορίου ναρκωτικών. Ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω αποτελέσματα για την κατάρτιση ενός αξιόπιστου ιστορικού επιδόσεων, ιδίως όσον αφορά την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της εμπορίας ανθρώπων.

Όσον αφορά τα **θεμελιώδη δικαιώματα**, το Μαυροβούνιο ευθυγράμμισε περαιτέρω τη νομοθεσία του με τα πρότυπα της ΕΕ. Ειδικότερα, το έργο του γραφείου του Διαμεσολαβητή έχει βελτιωθεί, αλλά απαιτούνται ακόμα περισσότερες προσπάθειες για την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μετά την πρόοδο που σημειώθηκε όσον αφορά τη νομοθεσία κατά των διακρίσεων, το Μαυροβούνιο πρέπει πλέον να διασφαλίσει τη θέσπιση κατάλληλων θεσμικών μηχανισμών για την προστασία των ευάλωτων ομάδων από τις διακρίσεις. Η εφαρμογή της νομοθεσίας παραμένει ανεπαρκής, ενώ πρέπει να αυξηθεί η θεσμική ικανότητα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η μειονότητα των Ρομά² παραμένει η πλέον ευάλωτη κοινότητα, που υφίσταται τις περισσότερες διακρίσεις. Η βία με βάση το φύλο και η βία κατά των παιδιών εξακολουθεί να προκαλεί σοβαρές ανησυχίες στη χώρα.

Το Μαυροβούνιο έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα της **ελευθερίας της έκφρασης**, αλλά δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος κατά την υπό εξέταση περίοδο. Δεν σημειώθηκε αξιόλογη πρόοδος όσον αφορά τις έρευνες για παλαιές υποθέσεις βίας κατά δημοσιογράφων. Οι πρόσφατες πολιτικές παρεμβάσεις στο συμβούλιο εθνικών δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών φορέων και στον οργανισμό ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης προκαλούν σοβαρές ανησυχίες. Ο τομέας των μέσων ενημέρωσης παραμένει πολωμένος, και εξακολουθούν να υφίστανται προκλήσεις όσον αφορά την κατανόηση του ρόλου των ελεύθερων μέσων ενημέρωσης. Ο αριθμός των περιπτώσεων δυσφήμισης παραμένει υψηλός, μεταξύ άλλων εξαιτίας των ανεπαρκών μηχανισμών αυτορρύθμισης.

Το Μαυροβούνιο παρέμεινε εποικοδομητικά προσηλωμένο στις διμερείς σχέσεις με άλλες υποψήφιες χώρες και γειτονικά κράτη μέλη της ΕΕ και συμμετέχει ενεργά στην **περιφερειακή συνεργασία**.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, το Μαυροβούνιο σημείωσε σχετική πρόοδο και έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά την ανάπτυξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς. Ενισχύθηκαν η μακροοικονομική και δημοσιονομική σταθερότητα, αλλά απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την αντιμετώπιση συνεχών προκλήσεων, ιδίως του υψηλού δημόσιου χρέους. Η οικονομία αναπτύσσεται αδιάλειπτα από το 2013, με χαμηλό ή μέτριο πληθωρισμό. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας έχει βελτιώσει τη φερεγγυότητα και τη ρευστότητά του. Ωστόσο, η βάση των εξαγωγών πρέπει να βελτιωθεί σε εμβέλεια και ποιότητα προκειμένου να μειωθεί το εμπορικό έλλειμμα. Οι αδυναμίες του κράτους δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του αθέμιτου ανταγωνισμού από την άτυπη οικονομία, έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η αγορά εργασίας αντιμετωπίζει διαρθρωτικές προκλήσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στη χαμηλή συμμετοχή και στα υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Το Μαυροβούνιο σημείωσε σχετική πρόοδο και έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά την ικανότητά του να αντιμετωπίζει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς εντός της Ένωσης. Η κατασκευή βασικών υποδομών σε ορισμένες περιοχές καθώς και η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου αποτέλεσαν τη βάση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Συνεχίζεται η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, αλλά απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την αντιμετώπιση της αναντιστοιχίας προσόντων. Οι ΜΜΕ εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπες με πολυάριθμες προκλήσεις, όπως η πρόσβαση σε

² Όλες αυτές οι ομάδες έχουν ληφθεί υπόψη στα πλαίσια του ευρύτερου γενικού όρου «Ρομά», σύμφωνα με το πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά.

χρηματοδότηση ή η κανονιστική πολυπλοκότητα. Απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για τη βελτίωση των συνολικών εξαγωγικών επιδόσεων των τοπικών εταιρειών.

Όσον αφορά την **ικανότητα του Μαυροβουνίου να αναλάβει τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η προσχώρηση στην ΕΕ**, σημαντικές προσπάθειες έχουν καταβληθεί όσον αφορά την ευθυγράμμιση και την προετοιμασία για την εφαρμογή του κεκτημένου στους περισσότερους τομείς. Η χώρα διαθέτει καλό επίπεδο προετοιμασίας σε τομείς όπως το εταιρικό δίκαιο, η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό σε πολλά κεφάλαια, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, η γεωργία, η ασφάλεια των τροφίμων, η κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική. Το Μαυροβούνιο βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο προετοιμασίας όσον αφορά την αλιεία και τις δημοσιονομικές και οικονομικές διατάξεις και σε σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά τον τομέα του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής, της στατιστικής, της κοινωνικής πολιτικής και της απασχόλησης. Σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος στους τομείς του εταιρικού δικαίου, της γεωργίας και αγροτικής ανάπτυξης, της ασφάλειας των τροφίμων, της κτηνιατρικής και φυτοϋγειονομικής πολιτικής. Παρατηρήθηκε οπισθοδρόμηση στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων. Μελλοντικά, το Μαυροβούνιο θα πρέπει να επικεντρωθεί ιδίως στην πολιτική ανταγωνισμού, στο περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή και στις δημόσιες συμβάσεις. Η ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας για τη διασφάλιση της εφαρμογής του κεκτημένου παραμένει σημαντική πρόκληση για τη χώρα. Το Μαυροβούνιο εξακολούθησε να ευθυγραμμίζεται με το σύνολο των θέσεων και δηλώσεων της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ.

Μολονότι το Μαυροβούνιο έχει παραμείνει μέχρι στιγμής εκτός της βασικής **μεταναστευτικής** διαδρομής των Δυτικών Βαλκανίων προς την ΕΕ, παρατηρήθηκε αύξηση στον αριθμό των μεταναστών/αιτούντων άσυλο που εισήλθαν στη χώρα και, ως εκ τούτου, πρέπει να ενισχύσει την ικανότητά του να διαχειρίζεται ξαφνικές αυξήσεις στην πίεση που ασκείται λόγω της μετανάστευσης. Το Μαυροβούνιο σημείωσε περαιτέρω πρόοδο, ιδίως όσον αφορά το νομικό πλαίσιο που συνδέεται με τη μετανάστευση. Μολονότι η ικανότητα του Μαυροβουνίου να διαχειρίζεται τις αιτήσεις ασύλου δεν υπήρξε μέχρι στιγμής επαρκής, ενδέχεται πλέον να υπονομευθεί από τα ακόλουθα: i) τον αυξανόμενο αριθμό των αιτούντων άσυλο και την παρατεταμένη διάρκεια παραμονής τους στη χώρα, η οποία ορισμένες φορές οφείλεται στις χρονοβόρες διαδικασίες προσφυγής· και ii) τη θέσπιση περισσότερο απαιτητικών διαδικασιών χορήγησης ασύλου, σύμφωνα με τα πρότυπα της ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, το Μαυροβούνιο πρέπει να θέσει σε εφαρμογή έναν μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες, ο οποίος θα συμμορφώνεται με το κεκτημένο της ΕΕ, και να ευθυγραμμίσει σταδιακά την οικεία πολιτική για τις θεωρήσεις με εκείνη της ΕΕ. Το Μαυροβούνιο θα πρέπει να ανοίξει πρόσθετες εγκαταστάσεις υποδοχής που να πληρούν τα απαιτούμενα πρότυπα και να βελτιώσει τη διαχείριση όλων των εγκαταστάσεων. Εκτός από την έγκριση του σχεδίου δράσης Σένγκεν τον Φεβρουάριο του 2017, το Μαυροβούνιο συνέχισε την εναρμόνιση της νομοθεσίας του με το κεκτημένο της ΕΕ.

Σερβία

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, η Σερβία διεξήγαγε προεδρικές εκλογές τον Απρίλιο του 2017. Διεθνείς παρατηρητές διαπίστωσαν ότι οι εκλογές παρείχαν στους ψηφοφόρους μια πραγματική επιλογή υποψηφίων, ωστόσο οι όροι ανταγωνισμού επηρεάστηκαν από διάφορους παράγοντες. Πρέπει να εξεταστούν διεξοδικά οι συστάσεις των διεθνών παρατηρητών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν τη διαφάνεια και την ακεραιότητα της εκλογικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της εκλογικής εκστρατείας.

Μετά την παραίτηση του πρωθυπουργού Βυζιέ αφού εξελέγη πρόεδρος, η νέα κυβέρνηση, με επικεφαλής την Ana Brnabić, ανέλαβε καθήκοντα τον Ιούνιο του 2017. Για πρώτη φορά εξελέγη γυναίκα στο αξίωμα του πρωθυπουργού. Το κοινοβούλιο εξακολουθεί να μην ασκεί αποτελεσματική εποπτεία στην εκτελεστική εξουσία. Η διαφάνεια, η συμμετοχικότητα και η ποιότητα της νομοθεσίας πρέπει να ενισχυθούν και να βελτιωθεί ο διακομματικός διάλογος. Η χρήση διαδικασιών κατεπείγοντος θα πρέπει να περιοριστεί. Πρέπει να αποφευχθούν οι δράσεις που περιορίζουν την ικανότητα του κοινοβουλίου να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο της νομοθεσίας. Ο ρόλος των ανεξάρτητων ρυθμιστικών οργάνων πρέπει να αναγνωριστεί πλήρως. Απαιτούνται συνταγματικές μεταρρυθμίσεις για την εναρμόνιση με τα πρότυπα της ΕΕ σε ορισμένους τομείς.

Η Σερβία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό στον τομέα της **μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης**. Επιτεύχθηκε σχετική πρόοδος στον τομέα της παροχής υπηρεσιών και στη θέσπιση αρκετών νέων νόμων. Η Σερβία πρέπει να εφαρμόσει τους μεταρρυθμιστικούς της στόχους, να αναπτύξει σε επαγγελματικό επίπεδο και να αποπολιτικοποιήσει τη διοίκηση, ιδίως στις ανώτερες διευθυντικές θέσεις, και να διασφαλίσει τον συντονισμό και την παρακολούθηση του προγράμματος μεταρρύθμισης της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών 2016-20. Η ικανότητα της Σερβίας να προσελκύσει και να διατηρήσει στη διοίκηση εξειδικευμένο προσωπικό που ασχολείται με ενωσιακά θέματα θα είναι κρίσιμης σημασίας.

Το **δικαστικό σύστημα** της Σερβίας παρουσιάζει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος, ιδίως όσον αφορά τη συσσώρευση παλαιών υποθέσεων επιβολής και την εφαρμογή μέτρων για την εναρμόνιση της δικαστικής πρακτικής. Θεσπίστηκαν βελτιωμένοι νόμοι για την αξιολόγηση των επαγγελματικών επιδόσεων δικαστών και εισαγγελέων. Το πεδίο πολιτικής επιρροής που ασκείται στο δικαστικό σώμα εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία. Τον Ιανουάριο του 2018 δημοσιεύτηκε νέο σχέδιο τροποποιήσεων του Συντάγματος στον τομέα της δικαστικής εξουσίας και υποβλήθηκε σε δημόσια συζήτηση προτού αποσταλεί για γνωμοδότηση στην Επιτροπή της Βενετίας.

Η Σερβία διαθέτει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος, ιδίως όσον αφορά την έγκριση τροποποιήσεων του Ποινικού Κώδικα στον τομέα των οικονομικών εγκλημάτων, του νόμου για την οργάνωση των κρατικών αρχών στον τομέα της καταπολέμησης της διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, και του νόμου για τη δήμευση και την κατάσχεση των προϊόντων εγκλήματος. Ωστόσο, παρατηρείται σοβαρή καθυστέρηση στη θέσπιση του νέου νόμου για την υπηρεσία καταπολέμησης της διαφθοράς. Η διαφθορά επικρατεί ακόμη σε πολλές περιοχές και εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Η επιχειρησιακή ικανότητα συναφών θεσμικών οργάνων παραμένει άνιση. Οι αρχές επιβολής του νόμου και οι δικαστικές αρχές δεν έχουν αποδείξει ακόμη ότι μπορούν να διερευνούν, να διώκουν και να δικάζουν όλες τις υποθέσεις διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο με αμερόληπτο και λειτουργικά ανεξάρτητο τρόπο.

Η Σερβία έχει επιτύχει κάποιο επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος σε τομείς όπως η διαχείριση

ανθρώπων πόρων στο Υπουργείο Εσωτερικών και στην αστυνομία. Βελτιώθηκε η επιχειρησιακή ικανότητα της εισαγγελίας για το οργανωμένο έγκλημα και της εισαγγελίας για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο. Εγκρίθηκε νέα στρατηγική και σχέδιο δράσης για την πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων, διορίστηκε εθνικός συντονιστής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και θεσπίστηκε νέος νόμος για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Ωστόσο η Σερβία δεν έχει ακόμη καταρτίσει αρχικό ιστορικό αποτελεσματικών οικονομικών ερευνών, καθώς και ερευνών, διώξεων και καταδικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος είναι χαμηλός. Η Σερβία πρέπει να εστιάσει στην υλοποίηση του σχεδίου δράσης που συμφωνήθηκε με την ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης.

Δημιουργήθηκε το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για τον σεβασμό των **θεμελιωδών δικαιωμάτων**. Πρέπει να διασφαλιστεί η συνεπής εφαρμογή του σε ολόκληρη τη χώρα, μεταξύ άλλων και όσον αφορά την προστασία των μειονοτήτων. Μολονότι η Σερβία διαθέτει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας, δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος στον τομέα της **ελευθερίας της έκφρασης**, ένα ζήτημα που προκαλεί ολοένα και μεγαλύτερη ανησυχία. Απαιτούνται περαιτέρω συνεχείς προσπάθειες για να βελτιωθεί η κατάσταση των ατόμων που ανήκουν σε ομάδες οι οποίες υφίστανται τις περισσότερες διακρίσεις (Ρομά, λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, διεμφυλικά και μεσοφυλικά άτομα, άτομα με αναπηρίες, άτομα με HIV/AIDS και άλλες κοινωνικά ευάλωτες ομάδες). Πρέπει να θεσπιστεί ένας νόμος για την ισότητα των φύλων.

Η Σερβία συνολικά παρέμεινε εποικοδομητικά προσηλωμένη στις διμερείς σχέσεις με άλλες υποψήφιες χώρες και γειτονικά κράτη μέλη της ΕΕ και συμμετέχει ενεργά στην **περιφερειακή συνεργασία**.

Όσον αφορά την **εξομάλυνση των σχέσεων με το Κοσσυφοπέδιο**, η Σερβία εξακολουθεί να συμμετέχει στο διάλογο. Ωστόσο, η Σερβία πρέπει να καταβάλει περαιτέρω σημαντικές προσπάθειες για την εφαρμογή υφιστάμενων συμφωνιών και να συμβάλει στη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την πλήρη εξομάλυνση των σχέσεων με το Κοσσυφοπέδιο, οι οποίες πρέπει να καθοριστούν σε μια νομικά δεσμευτική συμφωνία.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η Σερβία έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο και έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό για την ανάπτυξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς. Αντιμετωπίστηκαν ορισμένες πολιτικές αδυναμίες, ιδίως όσον αφορά το δημοσιονομικό έλλειμμα. Οι βάσεις της ανάπτυξης είναι σταθερές, και διατηρήθηκε η μακροοικονομική σταθερότητα. Περιορίστηκε ο πληθωρισμός, ενώ η νομισματική πολιτική στήριξε την ανάπτυξη. Οι συνθήκες της αγοράς εργασίας βελτιώθηκαν περαιτέρω. Ωστόσο, μολονότι το δημόσιο χρέος μειώθηκε, εξακολουθεί να είναι υψηλό, ενώ πρέπει να ενισχυθούν το δημοσιονομικό πλαίσιο και η διαχείρισή του. Σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης, της φορολογικής αρχής και των κρατικών επιχειρήσεων δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί. Η άτυπη απασχόληση, η ανεργία και η οικονομική αδράνεια εξακολουθούν να κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα, ιδίως μεταξύ των γυναικών και των νέων. Ο ιδιωτικός τομέας δεν έχει αναπτυχθεί αρκετά, και η ανάπτυξή του εμποδίζεται από τις αδυναμίες του κράτους δικαίου και την επιβολή θεμιτού ανταγωνισμού.

Η Σερβία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό για να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά την αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Ωστόσο, το επίπεδο της επενδυτικής δραστηριότητας εξακολουθεί να υπολείπεται των αναγκών της οικονομίας. Παρόλο που έγιναν ορισμένες βελτιώσεις, οι εταιρείες αντιμετωπίζουν δυσκολίες, μεταξύ των

οποίων το δύσκολο επιχειρηματικό περιβάλλον, το υψηλό επίπεδο οιονεί φορολογικών επιβαρύνσεων και η δύσκολη και δαπανηρή πρόσβαση σε χρηματοδότηση.

Όσον αφορά την **ικανότητά της για ανάληψη των υποχρεώσεων που απορρέουν από την προσχώρηση στην ΕΕ**, η Σερβία συνέχισε την εναρμόνιση της νομοθεσίας της με το κεκτημένο της ΕΕ σε όλους τους τομείς. Οι επαρκείς οικονομικοί και ανθρωπίνι πόροι καθώς και τα υγιή στρατηγικά πλαίσια θα είναι κρίσιμης σημασίας για τη διατήρηση του ρυθμού των μεταρρυθμίσεων. Η Σερβία βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο προετοιμασίας σε τομείς όπως το εταιρικό δίκαιο, η διανοητική ιδιοκτησία, η επιστήμη και η έρευνα, η εκπαίδευση, ο πολιτισμός και τα τελωνεία. Η Σερβία βελτίωσε τη σύνδεση του επενδυτικού της σχεδιασμού με την εκτέλεση του προϋπολογισμού, αλλά δεν έχει ακόμη αναπτύξει έναν ενιαίο μηχανισμό για την ιεράρχηση όλων των επενδύσεων ανεξάρτητα από την πηγή χρηματοδότησης, σύμφωνα με το κυβερνητικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για τη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Σε τομείς όπως οι δημόσιες συμβάσεις, οι στατιστικές, η νομισματική πολιτική ή ο δημοσιονομικός έλεγχος, η Σερβία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό. Η Σερβία πρέπει να εναρμονίσει προοδευτικά την εξωτερική πολιτική της και την πολιτική ασφάλειάς της με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την περίοδο μέχρι την προσχώρηση. Η Σερβία πρέπει να αντιμετωπίσει, κατά προτεραιότητα, προβλήματα μη συμμόρφωσης με τη ΣΣΣ (Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης), ιδίως όσον αφορά συγκεκριμένους περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων, τη ρύθμιση των κρατικών ενισχύσεων, τις φορολογικές διακρίσεις σε εισαγόμενα αλκοολούχα ποτά και περιορισμούς στις εξαγωγές αποβλήτων.

Η Σερβία εξακολούθησε να διαχειρίζεται τις επιπτώσεις της **μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης**. Βρίσκεται στη διαδικασία διαπραγμάτευσης με την ΕΕ της συμφωνίας περί του καθεστώτος σχετικά με τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής στη Σερβία. Η Σερβία θέσπισε νέο νόμο για το άσυλο και την προσωρινή προστασία, νόμο για τους αλλοδαπούς και νόμο για τον έλεγχο των συνόρων. Πρέπει να θεσπιστεί στρατηγική και σχέδιο δράσης για την περίοδο 2017-2020 για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης. Στο πλαίσιο αυτό, η Σερβία πρέπει να θέσει σε εφαρμογή έναν μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες, ο οποίος θα συμμορφώνεται με το κεκτημένο της ΕΕ, καθώς και να ευθυγραμμίσει σταδιακά την οικεία πολιτική για τις θεωρήσεις με εκείνη της ΕΕ. Πρέπει να διασφαλιστεί ισχυρότερος συντονισμός μεταξύ των διαφόρων κρατικών αρχών που συμμετέχουν στη διαχείριση της μετανάστευσης. Η Σερβία συνέχισε να συνεργάζεται με τις γειτονικές χώρες και τα κράτη μέλη, ιδίως σε τεχνικό επίπεδο, και κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για την παροχή καταφυγίου και ανθρωπιστικής βοήθειας, κυρίως με την υποστήριξη της ΕΕ. Η Σερβία πρέπει να αυξήσει την ικανότητά της να αντιμετωπίζει τις ειδικές ανάγκες υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, η χώρα ξεπέρασε τελικά την πλέον σοβαρή πολιτική κρίση της από το 2001. Η δύσκολη διαδικασία του σχηματισμού κυβέρνησης έφτασε σε κρίσιμο σημείο κατά τη διάρκεια των επιθέσεων στο κοινοβούλιο, στις 27 Απριλίου 2017, τις οποίες καταδίκασε με τον πλέον δριμύ τρόπο η διεθνής κοινότητα. Από τον Μάιο του 2017 η νέα, προσανατολισμένη προς τις μεταρρυθμίσεις κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της άλωσης του κράτους, μέσω της σταδιακής αποκατάστασης ελέγχων και ισορροπιών, ενισχύοντας τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Η χώρα υφίσταται θεμελιώδεις αλλαγές, σε μια περισσότερο ανοικτή και χωρίς αποκλεισμούς πολιτική ατμόσφαιρα. Οι δημοτικές εκλογές του Οκτωβρίου του 2017 επιβεβαίωσαν τη

στήριξη των πολιτών στις πολιτικές του κυβερνητικού συνασπισμού που είναι προσανατολισμένες στην ΕΕ. Το κοινοβούλιο συνέχισε να συνεργάζεται με τα κόμματα της αντιπολίτευσης στην προεδρία βασικών επιτροπών. Το κοινοβούλιο πρέπει να βελτιώσει τις εποπτικές και νομοθετικές λειτουργίες του περιορίζοντας, μεταξύ άλλων, την εκτεταμένη χρήση συνοπτικών διαδικασιών.

Μολονότι η κατάσταση μεταξύ των εθνοτήτων ήταν εύθραυστη, οι συνολικές συνθήκες παρέμειναν ήρεμες. Η επανεξέταση της εφαρμογής της συμφωνίας-πλαίσιου της Οχρίδας, η οποία τερμάτισε τη σύρραξη του 2001 και παρέχει το πλαίσιο για τις σχέσεις μεταξύ των εθνοτήτων, πρέπει να παρακολουθείται με διαφανή και χωρίς αποκλεισμούς τρόπο. Η κυβέρνηση έχει δεσμευτεί για την αύξηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των κοινοτήτων.

Η κοινωνία των πολιτών εξακολούθησε να διαδραματίζει εποικοδομητικό ρόλο στην υποστήριξη των δημοκρατικών διαδικασιών και την εξασφάλιση μεγαλύτερων ελέγχων και ισορροπιών. Μετά το δεύτερο μισό του 2017 το κλίμα στο οποίο λειτουργούν οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχει βελτιωθεί, και η κυβέρνηση έχει επιδείξει την προσήλωσή της στον διάλογο και την ένταξη.

Η χώρα έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της **δημόσιας διοίκησής** της. Σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος με τη θέσπιση της στρατηγικής για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης και του προγράμματος μεταρρύθμισης της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών. Έχουν καταβληθεί συγκεκριμένες προσπάθειες για την αύξηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, καθώς και για τη συμμετοχή εξωτερικών ενδιαφερόμενων μερών στη διαδικασία χάραξης πολιτικής. Πρέπει να βελτιωθεί η ικανότητα του Υπουργείου Κοινωνίας της Πληροφορίας και Διοίκησης να ωθεί και να συντονίζει τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης. Παραμένει ουσιαστικής σημασίας η πολιτική δέσμευση για την εξασφάλιση του επαγγελματισμού της δημόσιας διοίκησης, ιδίως όσον αφορά διορισμούς σε ανώτερες διευθυντικές θέσεις, και ο σεβασμός για τις αρχές της διαφάνειας, της αξιοκρατίας και της ίσης εκπροσώπησης σύμφωνα με το πνεύμα και το γράμμα του νόμου.

Το **δικαστικό σύστημα** της χώρας διαθέτει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας και έχει σημειωθεί ικανοποιητική πρόοδος, ιδίως κατά το τελευταίο μέρος της υπό εξέταση περιόδου. Η οπισθοδρόμηση προηγούμενων ετών έχει αρχίσει να αντιστρέφεται μέσω αποφασιστικών βημάτων που έγιναν τους τελευταίους μήνες, κυρίως για να αποκατασταθεί η ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος. Η χώρα υιοθέτησε μια νέα αξιόπιστη στρατηγική μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος η οποία παρέχει τη βάση για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις στον εν λόγω τομέα, ενώ έχουν τροποποιηθεί βασικές νομοθετικές πράξεις σύμφωνα με τις συστάσεις της Επιτροπής της Βενετίας και τις «επείγουσες μεταρρυθμιστικές προτεραιότητες». Η ειδική εισαγγελία αντιμετωπίζει λιγότερα εμπόδια από τα δικαστήρια, γεγονός που της επιτρέπει να λειτουργεί περισσότερο αποτελεσματικά. Απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες για να τηρηθούν οι εκκρεμείς συστάσεις και να διασφαλιστεί η ικανότητα του δικαστικού σώματος να λειτουργεί χωρίς αθέμιτη επιρροή.

Όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**, η χώρα έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας. Είναι σε ισχύ το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο, καθώς και ένα ιστορικό επιδόσεων σχετικά με την πρόληψη και τη δίωξη, μολονότι οι τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις σε υποθέσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου παραμένουν περιορισμένες. Η διαφθορά επικρατεί ακόμη σε πολλές περιοχές και εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Η ικανότητα των θεσμικών οργάνων να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τη διαφθορά έχει αποκαλύψει διαρθρωτικές και λειτουργικές ελλείψεις. Εξακολουθεί να υφίσταται ο κίνδυνος πολιτικής παρέμβασης.

Όσον αφορά την **καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος**, η χώρα έχει φθάσει σε σχετικό επίπεδο προετοιμασίας. Το νομοθετικό πλαίσιο είναι, σε γενικές γραμμές,

εναρμονισμένο με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ενώ πρέπει να συνεχιστούν οι προσπάθειες για την εφαρμογή των στρατηγικών. Η χώρα έχει λάβει μέτρα για τη μεταρρύθμιση του συστήματος παρακολούθησης των επικοινωνιών και για την τήρηση των συναφών «επειγουσών μεταρρυθμιστικών προτεραιοτήτων». Πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες για την αποτελεσματική καταπολέμηση ορισμένων μορφών εγκλήματος όπως η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τα οικονομικά εγκλήματα. Είναι απαραίτητος ο συντονισμός μεταξύ όλων των σχετικών ενδιαφερόμενων μερών. Πρέπει να βελτιωθεί το ιστορικό επιδόσεων όσον αφορά έρευνες, διώξεις και καταδίκες για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων παραμένει χαμηλός.

Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των **θεμελιωδών δικαιωμάτων** έχει σε μεγάλο βαθμό τεθεί σε εφαρμογή, και οι μεταρρυθμίσεις έχουν βελτιώσει την συμμόρφωση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η πλήρης εφαρμογή απαιτεί συνεχείς προσπάθειες. Είναι θετικό το γεγονός ότι η χώρα επικύρωσε τη Σύμβαση σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (γνωστή και ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) και δρομολόγησε τις αναγκαίες νομικές μεταρρυθμίσεις για τη θέσπιση μηχανισμού εξωτερικής εποπτείας των αρχών επιβολής του νόμου, καθώς και ότι οι τροποποιήσεις του πλαισίου για την καταπολέμηση των διακρίσεων καταρτίστηκαν κατά τρόπο συνεκτικό. Πρέπει να αντιμετωπιστεί η κατάσταση στις φυλακές και στα ψυχιατρικά ιδρύματα, να δοθεί συνέχεια σε περιπτώσεις εγκλημάτων μίσους και ρητορικής του μίσους, και πρέπει να ενισχυθούν οι οργανισμοί που συμμετέχουν στην προστασία και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την ένταξη των **Ρομά**. Όσον αφορά την **ελευθερία της έκφρασης**, η χώρα έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας και έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο, ιδίως μέσω βελτιωμένου κλίματος για τα μέσα ενημέρωσης και μείωσης της πίεσης που ασκείται στους δημοσιογράφους. Η χώρα πρέπει να αντιμετωπίσει τις εναπομένουσες προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της μεταρρύθμισης των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών φορέων.

Όσον αφορά την **περιφερειακή συνεργασία**, η χώρα διατήρησε τις καλές σχέσεις της με άλλες υποψήφιες χώρες και συμμετείχε ενεργά σε περιφερειακές πρωτοβουλίες. Έχουν γίνει αποφασιστικά βήματα για τη βελτίωση των σχέσεων καλής γειτονίας, μεταξύ άλλων μέσω της έναρξης ισχύος της διμερούς συνθήκης με τη Βουλγαρία. Το «ζήτημα της ονομασίας» πρέπει να επιλυθεί επείγοντως. Έχουν εντατικοποιηθεί οι συνομιλίες για το «ζήτημα της ονομασίας» υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Στο πλαίσιο εποικοδομητικού διαλόγου σε επίπεδο πρωθυπουργών και υπουργών Εξωτερικών, αξιολογήθηκε θετικά η πρόοδος στην εφαρμογή των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Η κοινή ανακοίνωση των πρωθυπουργών Ελλάδας και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, τον Ιανουάριο του 2018, σχετικά με τη μετονομασία του αερολιμένα των Σκοπίων και μιας εθνικής οδού, καθώς και η ανάληψη ορισμένων καθυστερημένων ενωσιακών πρωτοβουλιών, αποτέλεσαν σαφείς ενδείξεις ενίσχυσης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο και βρίσκεται σε καλό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την ανάπτυξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς. Παρά το πολιτικό αδιέξοδο κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους, σημειώθηκαν αξιόλογες βελτιώσεις, ιδίως στους τομείς της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών και της διαφάνειας. Οι βασικές αδυναμίες της οικονομίας εξακολουθούν να υφίστανται. Σε αυτές περιλαμβάνονται ελλείψεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον, όπως η αδυναμία στην επιβολή συμβάσεων και η εκτεταμένη άτυπη οικονομία. Τα διαρθρωτικά προβλήματα της αγοράς εργασίας αντικατοπτρίζονται στη χαμηλή δραστηριότητα και στα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Το μακροοικονομικό περιβάλλον επιδεινώθηκε το πρώτο εξάμηνο του 2017, καθώς η μακρά

πολιτική κρίση είχε αντίκτυπο στις επενδύσεις. Η δημοσιονομική πολιτική προσανατολίζεται σε βραχυπρόθεσμα μέτρα και στερείται σταθερού σχεδίου εξυγίανσης.

Η οικονομία έχει σημειώσει σχετική πρόοδο και έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά την ικανότητά της να αντιμετωπίζει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς εντός της ΕΕ. Σημειώθηκε περαιτέρω πρόοδος προς την κατεύθυνση της διαφοροποίησης των εξαγωγών και της παραγωγής υψηλότερης προστιθέμενης αξίας στον τομέα της μεταποίησης. Ενισχύθηκαν οι εμπορικές και επενδυτικές σχέσεις με την ΕΕ. Η οικονομία εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από αδυναμίες στα προγράμματα εκπαίδευσης, από χαμηλούς ρυθμούς καινοτομίας και από σημαντικές επενδυτικές ανάγκες, ιδίως σε δημόσιες υποδομές.

Όσον αφορά την ικανότητά της για **ανάληψη των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους**, η χώρα είναι προετοιμασμένη σε μέτριο βαθμό στους περισσότερους τομείς, μεταξύ άλλων στους τομείς του ανταγωνισμού, των μεταφορών και της ενέργειας. Η χώρα επιδεικνύει ικανοποιητικό επίπεδο προετοιμασίας σε τομείς όπως το εταιρικό δίκαιο, η τελωνειακή ένωση, τα διευρωπαϊκά δίκτυα και η επιστήμη και έρευνα. Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες γενικά, ιδίως στους ελάχιστους τομείς στους οποίους η χώρα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο προετοιμασίας, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Απαιτείται επίσης μεγαλύτερη έμφαση στη διοικητική ικανότητα και την αποτελεσματική εφαρμογή. Η χώρα συνέχισε να βελτιώνει την εναρμόνισή της με τις δηλώσεις της ΕΕ και τις αποφάσεις του Συμβουλίου για την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας.

Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας εξακολούθησε να διαχειρίζεται τις επιπτώσεις της **μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης**. Η χώρα βρίσκεται στη διαδικασία διαπραγμάτευσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση της συμφωνίας περί του καθεστώτος σχετικά με τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής στη χώρα. Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έχει καταβάλει προσπάθειες για τη βελτίωση του νομικού πλαισίου της. Συνεχίζονται οι εργασίες για την τροποποίηση του νόμου για τους αλλοδαπούς. Η χώρα συνέχισε να εφαρμόζει το ψήφισμά της για τη μεταναστευτική πολιτική. Η χώρα συνέχισε τις προσπάθειές της για τη βελτίωση του συστήματος ασύλου και τη διαχείριση της μετανάστευσης. Απαιτείται ακόμη συστηματική καταγραφή των μεταναστών και προστατευμένη κατάρτιση προφίλ προκειμένου να διασφαλιστεί η ικανοποίηση των αναγκών των εν λόγω ατόμων. Στο πλαίσιο αυτό, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας πρέπει να θέσει σε εφαρμογή μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες, ο οποίος θα συμμορφώνεται με το κεκτημένο της ΕΕ, καθώς και να ευθυγραμμίσει σταδιακά την οικεία πολιτική για τις θεωρήσεις με εκείνη της ΕΕ. Η χώρα συνέχισε να συνεργάζεται με τις γειτονικές χώρες και τα κράτη μέλη, ιδίως σε τεχνικό επίπεδο, και κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για την παροχή καταφυγίου και ανθρωπιστικής βοήθειας, κυρίως με την υποστήριξη της ΕΕ.

Αλβανία

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, το πολιτικό κατεστημένο εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από ισχυρή πόλωση. Οι κοινοβουλευτικές δραστηριότητες επηρεάστηκαν από την παρατεταμένη αποχή της αντιπολίτευσης στις αρχές του 2017, η οποία οδήγησε επίσης σε καθυστέρηση του διορισμού θεσμικών οργάνων δικαστικού ελέγχου. Τον Μάιο, μια συμφωνία μεταξύ του βασικού κυβερνητικού κόμματος και της αντιπολίτευσης επέτρεψε τη συνέχιση των κοινοβουλευτικών δραστηριοτήτων, προκαλώντας ορισμένες αλλαγές στο εκλογικό νομοθετικό πλαίσιο. Αυτό συνέβαλε στην ομαλή διεξαγωγή των γενικών εκλογών τον Ιούνιο, μολονότι εξακολουθεί να εκκρεμεί η εφαρμογή σειράς συστάσεων της υπηρεσίας

δημοκρατικών θεσμών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση της λειτουργίας του εθνικού συμβουλίου για την κοινωνία των πολιτών. Απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την καλύτερη συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στο πλαίσιο ενός συνεκτικού πολιτικού διαλόγου.

Η Αλβανία έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της **δημόσιας διοίκησης** της χώρας. Συνεχίστηκαν οι προσπάθειες με αποτέλεσμα να σημειωθεί σχετική πρόοδος όσον αφορά την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια της παροχής δημόσιων υπηρεσιών, την κατάρτιση δημοσίων υπαλλήλων, περισσότερο διαφανείς διαδικασίες πρόσληψης, καθώς και τη συνολική ενίσχυση των αξιοκρατικών διαδικασιών δημόσιας διοίκησης. Η εδραίωση των επιτευγμάτων αυτών θα πρέπει να προχωρήσει περαιτέρω προκειμένου να διασφαλιστεί μια περισσότερο αποτελεσματική, αποπολιτικοποιημένη και επαγγελματική δημόσια διοίκηση.

Το αλβανικό **δικαστικό σύστημα** έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας. Συνεχίστηκε η εφαρμογή μιας συνολικής και εμπεριστατωμένης μεταρρύθμισης του τομέα της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα την επίτευξη συνολικά ικανοποιητικής προόδου. Ξεκίνησε η εκ νέου αξιολόγηση όλων των δικαστών και εισαγγελέων (διαδικασία ελέγχου) και έχει αρχίσει να αποφέρει τα πρώτα απτά αποτελέσματα. Η εν λόγω διαδικασία τυγχάνει διακομματικής στήριξης, διεξάγεται από ανεξάρτητη αρχή, υπόκειται σε διεθνή παρακολούθηση, ενώ έχει επιβεβαιωθεί από την Επιτροπή της Βενετίας η συμβατότητά της με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει αναπτυχθεί, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μια διεθνής επιχείρηση παρακολούθησης για την επίβλεψη της διαδικασίας καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής της. Τα επικουρικά θεσμικά όργανα που στηρίζουν τη διαδικασία έχουν ολοκληρώσει τις πρώτες εκθέσεις τους σχετικά με τις αξιολογήσεις επάρκειας, τους ελέγχους ιστορικού και τις δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων.

Η Αλβανία έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος, ιδίως με την έγκριση τροποποιήσεων στον κώδικα ποινικής δικονομίας. Συγκροτείται μια σειρά εξειδικευμένων φορέων για την καταπολέμηση της διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένης της ειδικής εισαγγελίας. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων που αφορούν υπαλλήλους κατώτερης ή μεσαίας βαθμίδας έχει αυξηθεί σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο αναφοράς. Οι καταδίκες υψηλόβαθμων υπαλλήλων πραγματοποιήθηκαν κυρίως στο δικαστικό σώμα (δικαστές και εισαγγελείς). Ωστόσο, ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων για υψηλόβαθμους υπαλλήλους παραμένει συνολικά πολύ χαμηλός. Η διαφθορά επικρατεί ακόμη σε πολλές περιοχές και εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα.

Η Αλβανία έχει επιτύχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος**. Συνολικά έχει σημειωθεί σχετική πρόοδος κατά την υπό εξέταση περίοδο, ιδίως όσον αφορά την καταπολέμηση της καλλιέργειας κάνναβης. Η Αλβανία πρέπει να αξιοποιήσει επιχειρησιακά αποτελέσματα στον συγκεκριμένο τομέα, εντατικοποιώντας την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν σε εγκληματικές συμμορίες και επιδιώκοντας την καταστροφή όλων των υφιστάμενων αποθεμάτων κάνναβης. Οι τροποποιήσεις του νόμου για την καταπολέμηση της μαφίας και του κώδικα ποινικής δικονομίας έχουν δημιουργήσει τις συνθήκες για αύξηση της αποτελεσματικότητας των ποινικών ερευνών. Η Αλβανία συμμετείχε με επιτυχία στη διεθνή αστυνομική συνεργασία, εντατικοποιώντας τις αλληλεπιδράσεις της, ιδίως με κράτη μέλη της ΕΕ. Σε εθνικό επίπεδο, πρέπει να βελτιωθεί η αποτελεσματική συνεργασία αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών. Όσον αφορά το ιστορικό επιδόσεων, έχει σημειωθεί μικρή πρόοδος στον τομέα της εξάρθρωσης ομάδων οργανωμένου εγκλήματος. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων

σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος παρέμεινε πολύ χαμηλός και παρουσιάζει οριακή μόνο αύξηση. Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την καταπολέμηση της **νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες**, των περιουσιακών στοιχείων εγκληματικής προέλευσης και του αδικαιολόγητου πλούτου.

Η Αλβανία έχει επικυρώσει τις περισσότερες διεθνείς συμβάσεις για τα **ανθρώπινα δικαιώματα** και έχει αναπτύξει το νομικό της πλαίσιο σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Πρέπει να ενισχυθούν οι μηχανισμοί επιβολής και παρακολούθησης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όσον αφορά την **ελευθερία της έκφρασης**, η Αλβανία έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας/έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της ρυθμιστικής αρχής και του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού φορέα, όμως πρέπει να βελτιωθεί η διαφάνεια της κρατικής διαφήμισης στα μέσα ενημέρωσης. Πρέπει να σημειωθεί πρόοδος στον τομέα των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, μέσω της επικαιροποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας και της ενίσχυσης του θεσμικού συντονισμού. Οι θεσμικοί μηχανισμοί για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού και για την αντιμετώπιση της βίας με βάση το φύλο είναι ανεπαρκείς. Έγιναν σημαντικά βήματα για τη βελτίωση του νομικού πλαισίου για τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων, όμως πρέπει να αναπτυχθεί σημαντικό παράγωγο δίκαιο. Οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά και των Αθίγγανων πρέπει να βελτιωθούν.

Η Αλβανία συνεχίζει να συμμετέχει ενεργά στην **περιφερειακή συνεργασία** και να διατηρεί σχέσεις καλής γειτονίας. Έχουν ληφθεί σημαντικά μέτρα για τη διευθέτηση διμερών ζητημάτων με την Ελλάδα.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η Αλβανία σημείωσε σχετική πρόοδο στην προσπάθειά της να αναπτύξει μια λειτουργούσα οικονομία της αγοράς. Ο λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών έχουν μειωθεί. Η οικονομική ανάπτυξη αυξήθηκε περαιτέρω και η ανεργία μειώθηκε, ωστόσο εξακολουθεί να κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στον τραπεζικό τομέα μειώθηκαν, αλλά η τραπεζική δανειοδότηση προς επιχειρήσεις διεξάγεται σε αργούς ρυθμούς. Σημειώθηκε πρόοδος όσον αφορά καίριες μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, όμως απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της άτυπης οικονομίας. Η συνολική μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος προχώρησε, πρέπει όμως να εφαρμοστεί πλήρως. Ο νέος νόμος περί πτωχεύσεων ετέθη σε ισχύ και θα ενισχύσει το καθεστώς περί αφερεγγυότητας. Ωστόσο, οι κανονισμοί που αφορούν την επιχειρηματική δραστηριότητα παρέμειναν επαχθείς, και οι αδυναμίες του κράτους δικαίου εξακολουθούσαν να αποθαρρύνουν τις επενδύσεις.

Η Αλβανία έχει σημειώσει σχετική πρόοδο και έχει προετοιμαστεί σε μέτριο βαθμό όσον αφορά την ικανότητά της να αντιμετωπίζει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς εντός της ΕΕ. Ειδικότερα, σημειώθηκε πρόοδος όσον αφορά τις υποδομές ενέργειας και μεταφορών και την ψηφιοποίηση, μολονότι εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις οι οποίες παρεμποδίζουν την ανταγωνιστικότητα και το εμπόριο. Πρέπει να ενισχυθεί η ποιότητα σε όλες τις βαθμίδες, κυρίως για να εφοδιαστούν τα άτομα με δεξιότητες που χρειάζεται η αγορά εργασίας. Το εξωτερικό εμπόριο υπολείπεται των δυνατοτήτων του και συγκεντρώνεται σε ορισμένους τομείς. Η ικανότητα της Αλβανίας για έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία παραμένει χαμηλή.

Η Αλβανία συνέχισε την εναρμόνιση της νομοθεσίας της με τις απαιτήσεις της ΕΕ σε διάφορους τομείς, ενισχύοντας την **ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η προσχώρησή της στην ΕΕ**. Η χώρα είναι προετοιμασμένη σε μέτριο βαθμό σε πολλούς τομείς, όπως στον τομέα του δημοσιονομικού ελέγχου, της εκπαίδευσης και του

πολιτισμού, ή έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας, μεταξύ άλλων στους τομείς των δημόσιων συμβάσεων και της στατιστικής. Η Αλβανία πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειές της στο πλαίσιο της γενικής προετοιμασίας για τη θέσπιση και την εφαρμογή του κεκτημένου της ΕΕ. Θα πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειες για την ανάπτυξη δικτύων μεταφορών και ενέργειας, επίσης με στόχο τη βελτίωση της συνδεσιμότητας σε όλη την περιοχή. Η διοικητική ικανότητα και τα επαγγελματικά πρότυπα των φορέων που θα είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του κεκτημένου πρέπει να ενισχυθούν και να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία των ρυθμιστικών οργάνων. Η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, ιδίως για τη διασφάλιση αποτελεσματικής, αποδοτικής και διαφανούς λειτουργίας του συστήματος δημόσιων συμβάσεων και της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών, παραμένει ουσιαστικής σημασίας. Η Αλβανία εξακολούθησε να εναρμονίζεται πλήρως με όλες τις θέσεις και δηλώσεις της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας της ΕΕ.

Ο αριθμός των αβάσιμων αιτήσεων ασύλου που υποβάλλονται από υπηκόους της Αλβανίας στα κράτη μέλη της ΕΕ και σε συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν παραμένει υψηλός. Η Αλβανία επέδειξε προσήλωση και ενέκρινε σειρά μέτρων, μεταξύ άλλων για την ενίσχυση της διμερούς συνεργασίας με αρμόδια κράτη μέλη της ΕΕ. Τα μέτρα αυτά απέφεραν θετικά αποτελέσματα. Πρέπει να συνεχιστεί η ανάληψη περαιτέρω αποφασιστικών δράσεων, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο του μηχανισμού παρακολούθησης της κατάστασης μετά την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων, για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το φαινόμενο αυτό. Η Αλβανία πρέπει να θέσει σε εφαρμογή μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες, ο οποίος θα συμμορφώνεται με το κεκτημένο της ΕΕ, καθώς και να ευθυγραμμίζει σταδιακά την οικεία πολιτική για τις θεωρήσεις με εκείνη της ΕΕ.

Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, το εκλογικό πλαίσιο πρέπει να τροποποιηθεί επείγοντως προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή οργάνωση των εκλογών του Οκτωβρίου 2018 και η ομαλή εφαρμογή των αποτελεσμάτων. Ως προς αυτό, όλοι οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη τους και να βρουν μια λύση όσον αφορά τη Βουλή των Λαών της ομοσπονδίας. Δεν έχει εφαρμοστεί ακόμη η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου του 2010 σχετικά με τον σεβασμό του βασικού δημοκρατικού δικαιώματος των πολιτών του Μοστάρ να ψηφίζουν στις τοπικές εκλογές. Η θέσπιση νομοθεσίας που απορρέει από το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης νομοθεσίας σχετικά με τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, επηρεάστηκε αρνητικά από τις εντάσεις μεταξύ των κυβερνώντων κομμάτων συνασπισμού και της παρεμπόδισης εκ μέρους των κομμάτων της αντιπολίτευσης στα κοινοβούλια σε επίπεδο κράτους και οντοτήτων, γεγονός που οδήγησε σε επιβράδυνση του ρυθμού των μεταρρυθμίσεων. Το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων εφαρμόστηκε αποτελεσματικά όταν τα επίπεδα κράτους και οντοτήτων συνεργάστηκαν συντονισμένα. Το σύνταγμα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης εξακολουθεί να παραβιάζει την ευρωπαϊκή σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με την απόφαση στην υπόθεση *Sejdić-Finci* και σε συναφείς υποθέσεις.

Η λειτουργία της Προεδρίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης επηρεάστηκε αρνητικά από την έκφραση αποκλινουσών απόψεων από μεμονωμένα μέλη σε μια σειρά ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής που εμπíπτουν στην αρμοδιότητά της. Το Συμβούλιο Υπουργών ενέκρινε περαιτέρω εθνικές στρατηγικές σε τομείς όπως το περιβάλλον και η αγροτική ανάπτυξη. Ωστόσο, με εξαίρεση ορισμένες μεταρρυθμίσεις και τη σημαντική θέσπιση της νομοθεσίας για τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, η πραγματοποίηση μιας σειράς μεταρρυθμίσεων καθυστέρησε λόγω της έλλειψης συμφωνίας μεταξύ των μελών του κυβερνώντος συνασπισμού. Δεν έχουν εγκριθεί ακόμη εθνικές στρατηγικές σε τομείς όπως η ενέργεια, η

απασχόληση ή η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Ο μηχανισμός συντονισμού για ενωσιακά θέματα ετέθη σε λειτουργία τον Ιούνιο του 2017, με την κατάρτιση των απαντήσεων της χώρας στο ερωτηματολόγιο της Επιτροπής. Δεν έχει εγκριθεί ακόμη εθνικό πρόγραμμα για τη νομική προσέγγιση της χώρας με το κεκτημένο της ΕΕ.

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της **δημόσιας διοίκησης** της χώρας, ενώ κατά το προηγούμενο έτος δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος. Μια εθνική στρατηγική για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης βρίσκεται σε εξέλιξη και δεν έχει ακόμα εγκριθεί. Περαιτέρω κατακερματισμός της δημόσιας διοίκησης στην ομοσπονδιακή οντότητα και σε επίπεδο καντονίου αύξησε τον κίνδυνο πολιτικοποίησης. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά το **δικαστικό της σύστημα**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά το δικαστικό σύστημα, όμως συνολικά οι μεταρρυθμίσεις προχωρούν με αργό ρυθμό. Τυχόν αναθεώρηση του κώδικα ποινικής δικονομίας θα πρέπει να συμμορφώνεται με τα διεθνή πρότυπα και να μην υπονομεύει την ικανότητα των θεσμικών οργάνων να καταπολεμούν σοβαρές μορφές οργανωμένου εγκλήματος, διαφθοράς ή άλλες προκλήσεις του κράτους δικαίου. Υπάρχει επίσης σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Ωστόσο, η διαφθορά είναι εκτεταμένη και εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος, ιδίως μέσω της υιοθέτησης νέας στρατηγικής για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της καταστολής, και μέσω της εφαρμογής του σχεδίου δράσης για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, με αποτέλεσμα η Βοσνία-Ερζεγοβίνη να μην υπόκειται πλέον σε παρακολούθηση από την ομάδα χρηματοοικονομικής δράσης. Ωστόσο, απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες όσον αφορά τις οικονομικές έρευνες και τη βελτίωση των ικανοτήτων καταπολέμησης της τρομοκρατίας, καθώς και σχετικά με την ενίσχυση της συνεργασίας με γειτονικές χώρες για ζητήματα διαχείρισης των συνόρων.

Επιτεύχθηκε σχετική πρόοδος σε ζητήματα **ανθρωπίνων δικαιωμάτων** και μειονοτήτων. Ωστόσο, τα στρατηγικά, νομικά, θεσμικά και πολιτικά πλαίσια για την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν ανάγκη ουσιαστικής βελτίωσης. Η βελτίωση αυτή περιλαμβάνει τον τομέα της **ελευθερίας της έκφρασης**, όπου εξακολουθεί να παρατηρείται πολιτική πίεση και εκφοβισμός δημοσιογράφων, όπως, μεταξύ άλλων, σωματικές και λεκτικές επιθέσεις. Η έλλειψη αποτελεσματικής εφαρμογής της νομοθεσίας για την πρόληψη και προστασία από τη **βία με βάση το φύλο**, ιδίως την ενδοοικογενειακή βία, εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία. Απαιτείται μια περισσότερο σφαιρική και ολοκληρωμένη προσέγγιση όσον αφορά τον πληθυσμό των **Ρομά** για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης.

Η συμμόρφωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της ΕΕ πρέπει να βελτιωθεί.

Όσον αφορά την **οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα**, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχει σημειώσει σχετική πρόοδο, βρίσκεται όμως ακόμα σε πρώιμο στάδιο θέσπισης μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς. Έχουν επιτευχθεί ορισμένες βελτιώσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον και έχει ενισχυθεί ο χρηματοπιστωτικός τομέας. Βασικά εναπομείναντα ζητήματα εντοπίζονται στο αδύναμο κράτος δικαίου, στο ακόμα ελλιπές επιχειρηματικό περιβάλλον, στην κατακερματισμένη και αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση και στις σημαντικές ανισορροπίες στην αγορά εργασίας. Τα ζητήματα αυτά συνδέονται με το κακό εκπαιδευτικό σύστημα, τις αδύναμες θεσμικές ικανότητες και το μη υποστηρικτικό επενδυτικό κλίμα. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο εξακολουθεί να διαδραματίζει η άτυπη οικονομία.

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη σημείωσε σχετική πρόοδο και παρέμεινε σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά την ικανότητα να αντεπεξέλθει στις ανταγωνιστικές πιέσεις και στις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης. Το συνολικό επίπεδο της εκπαίδευσης και των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη παραμένει χαμηλό. Η ποιότητα του υλικού κεφαλαίου πλήττεται λόγω ανεπαρκών επενδύσεων. Οι υποδομές μεταφορών και ενέργειας είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες. Ο ρυθμός της διαρθρωτικής προσαρμογής ήταν αργός, αν και υπήρξε κάποια διαφοροποίηση στην περιφερειακή εμπορική διάρθρωση της χώρας.

Πρέπει να ενισχυθεί η ικανότητα διαχείρισης της **μετανάστευσης**, ιδίως όσον αφορά την αντιμετώπιση ευάλωτων ομάδων. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη πρέπει να θέσει σε εφαρμογή έναν μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες.

Κοσσυφοπέδιο

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, το Κοσσυφοπέδιο διεξήγαγε πρόωρες εκλογές τον Ιούνιο του 2017. Η νέα Συνέλευση και η νέα κυβέρνηση ανέλαβαν καθήκοντα τον Σεπτέμβριο. Ωστόσο, μέχρι στιγμής, ο νέος κυβερνών συνασπισμός καταγράφει περιορισμένη επιτυχία όσον αφορά την προώθηση σχετικών με την ΕΕ μεταρρυθμίσεων και την επίτευξη συναίνεσης για βασικά στρατηγικά ζητήματα με το Κοσσυφοπέδιο. Ο συνεχιζόμενος πολιτικός κατακερματισμός και η πόλωση έχουν αρνητικές επιπτώσεις στον ρόλο της Συνέλευσης και έχουν επηρεάσει την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης. Η παρελκυστική συμπεριφορά ορισμένων μελών του κοινοβουλίου, η οποία συνίσταται, μεταξύ άλλων, στη χρήση δακρυγόνων, εμποδίζει το έργο της συνέλευσης. Η επικύρωση της συμφωνίας χάραξης συνόρων με το Μαυροβούνιο τον Μάρτιο του 2018 αποτέλεσε σημαντική πρόοδο.

Οι κοινοβουλευτικές και δημοτικές εκλογές που διεξήχθησαν το 2017 ήταν εν γένει ανταγωνιστικές και χαρακτηρίστηκαν από ορθή διαχείριση στις περισσότερες περιοχές του Κοσσυφοπεδίου. Ωστόσο, ανησυχίες προκάλεσαν τα φαινόμενα εκφοβισμού σε πολλές κοινότητες Σέρβων του Κοσσυφοπεδίου, με στόχο ιδίως υποψηφίους που δεν ανήκαν στο κόμμα Srpska Lista.

Η κατάσταση στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα. Η έρευνα για τη δολοφονία του Σέρβου πολιτικού του Κοσσυφοπεδίου Oliver Ivanović τον Ιανουάριο του 2018 συνεχίζεται.

Η απόπειρα μελών της Συνέλευσης του Κοσσυφοπεδίου τον Δεκέμβριο του 2017 να καταργήσουν τον νόμο για τα ειδικά τμήματα και την ειδική εισαγγελία προκάλεσε σοβαρή ανησυχία. Είναι σημαντικό να συμμορφωθεί το Κοσσυφοπέδιο πλήρως με τις διεθνείς υποχρεώσεις του όσον αφορά τα ειδικά τμήματα και την ειδική εισαγγελία και να επιδείξει πλήρη και σαφή προσηλωση στα εν λόγω θεσμικά όργανα.

Υπάρχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα της μεταρρύθμισης της **δημόσιας διοίκησης**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος ιδίως όσον αφορά την επανεξέταση υπηρεσιών και (ημι)ανεξάρτητων οργανισμών. Η συνεχής πολιτικοποίηση της δημόσιας διοίκησης εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία, και επηρεάζει αρνητικά την αποτελεσματικότητα και την επαγγελματική ανεξαρτησία της δημόσιας διοίκησης.

Το **δικαστικό σύστημα** του Κοσσυφοπεδίου βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο. Έχει επιτευχθεί σχετική πρόοδος όσον αφορά την υλοποίηση της δέσμης νόμων του 2015 για τη δικαιοσύνη. Η ένταξη των Σέρβων δικαστών και εισαγγελέων του Κοσσυφοπεδίου, καθώς και του βοηθητικού προσωπικού τους στο δικαστικό σύστημα της χώρας αποτέλεσε σπουδαίο επίτευγμα του 2017. Το δικαστικό σύστημα εξακολουθεί να είναι ευάλωτο σε αθέμιτη πολιτική επιρροή και απαιτούνται επίμονες προσπάθειες για να μπορέσουν τα θεσμικά

όργανα του κράτους δικαίου να αναπτύξουν τις ικανότητές τους. Η απονομή της δικαιοσύνης παραμένει αργή και αναποτελεσματική.

Το Κοσσυφοπέδιο βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο/έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**. Το Κοσσυφοπέδιο έχει σημειώσει σχετική πρόοδο όσον αφορά το ιστορικό επιδόσεων για την έρευνα και τη δίωξη υποθέσεων διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο και του οργανωμένου εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένων των καταδικαστικών αποφάσεων. Σημειώθηκε επίσης πρόοδος στο ζήτημα της προκαταρκτικής κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων μολονότι οι τελικές κατασχέσεις παραμένουν λίγες. Η διαφθορά είναι εκτεταμένη και εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχία. Απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες για την αντιμετώπιση του προβλήματος με ολοκληρωμένο και στρατηγικό τρόπο.

Το Κοσσυφοπέδιο βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά την **καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος**. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος όσον αφορά το ιστορικό επιδόσεων σε υποθέσεις διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο και σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος. Μολονότι έχουν αυξηθεί οι προκαταρκτικές κατασχέσεις περιουσιακών στοιχείων, οι καταδικαστικές αποφάσεις, οι οικονομικές έρευνες και οι τελικές κατασχέσεις εξακολουθούν να είναι λίγες. Οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου αγωνίζονται για την αποτελεσματική καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο. Σχετική πρόοδος σημειώθηκε στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων μέσω μέτρων για την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεισμού, της ριζοσπαστικοποίησης και για την αποτροπή της συμμετοχής πολιτών σε συγκρούσεις στην αλλοδαπή. Οι αρχές του Κοσσυφοπεδίου πρέπει να είναι περισσότερο αποτελεσματικές στις προσπάθειές τους για καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, και η συναφής νομοθεσία πρέπει να εναρμονιστεί με το κεκτημένο της ΕΕ και τα διεθνή πρότυπα.

Το νομικό πλαίσιο εγγυάται ευρέως την προστασία των **ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων** σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ωστόσο, απαιτούνται πρόσθετες προσπάθειες όσον αφορά την επιβολή. Η εφαρμογή στρατηγικών και νομοθεσίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα συχνά υπονομεύεται από την ανεπάρκεια οικονομικών και άλλων πόρων, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, από περιορισμένη πολιτική ιεράρχηση και από έλλειψη συντονισμού. Πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες για την αποτελεσματική διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, όπως οι Ρομά, οι Ασκάλι και οι εκτοπισθέντες, προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα των φύλων στην πράξη, να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα και να προωθηθεί η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Κοσσυφοπέδιο έχει σχετικό επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα της **ελευθερίας της έκφρασης**. Η χώρα επωφελείται από ένα πλουραλιστικό και ζωντανό περιβάλλον ενημέρωσης. Ωστόσο, συνεχίζονται οι απειλές και οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων. Η Συνέλευση εμφάνισε περιορισμένη δέσμευση για την εξεύρεση λύσης όσον αφορά τη βιώσιμη χρηματοδότηση της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης, καθιστώντας την ευάλωτη σε πολιτικές πιέσεις.

Όσον αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, το Κοσσυφοπέδιο σημείωσε ικανοποιητική πρόοδο και βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά την ανάπτυξη λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς. Το επιχειρηματικό περιβάλλον βελτιώθηκε, και η κυβέρνηση τήρησε τον δημοσιονομικό κανόνα για το δημοσιονομικό έλλειμμα· ωστόσο, οι παροχές προς τους βετεράνους του πολέμου εξακολουθούν να δημιουργούν πρόβλημα στα δημόσια οικονομικά. Η άτυπη οικονομία παραμένει εκτεταμένη. Η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό δεν συνοδεύτηκε από κέρδη στην απασχόληση, με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας να αυξηθεί περαιτέρω. Επηρεάστηκαν κυρίως οι γυναίκες, οι νέοι και οι

ανειδίκευτοι εργάτες. Παρά την μεγάλη αύξηση των εξαγωγών, το υψηλό εμπορικό έλλειμμα αντικατοπτρίζει την περιορισμένη βάση παραγωγής.

Το Κοσσυφοπέδιο σημείωσε σχετική πρόοδο και βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο όσον αφορά την ικανότητα να αντεπεξέρχεται στις ανταγωνιστικές πιέσεις και στις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ. Δεν σημειώθηκε πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και την αντιμετώπιση του χάσματος δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας. Το Κοσσυφοπέδιο σημείωσε σχετική πρόοδο όσον αφορά τη βελτίωση των οδικών υποδομών, όμως εξακολουθούν να υφίστανται μεγάλες ελλείψεις υποδομών στους τομείς των σιδηροδρομικών μεταφορών και της ενέργειας. Οι διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία γίνονται με αργούς ρυθμούς καθώς η τελευταία εξακολουθεί να βασίζεται στον τομέα του λιανικού εμπορίου. Η ολοκλήρωση με την ΕΕ παρεμποδίζεται από την αργή εφαρμογή της ΣΣΣ.

Το Κοσσυφοπέδιο συνέχισε τις προσπάθειες για τη διατήρηση καλών και εποικοδομητικών **διμερών σχέσεων** με άλλες υποψήφιες χώρες. Το Κοσσυφοπέδιο εκπροσωπείται στις περισσότερες περιφερειακές οργανώσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρυθμίσεων για την περιφερειακή αντιπροσώπευση και συνεργασία που συμφωνήθηκαν μεταξύ του Βελιγραδίου και της Πρίστινα το 2012.

Όσον αφορά την **εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία**, το Κοσσυφοπέδιο εξακολουθεί να συμμετέχει στον διάλογο. Ωστόσο, πρέπει να καταβάλει περαιτέρω σημαντικές προσπάθειες για την εφαρμογή υφιστάμενων συμφωνιών και να συμβάλει στη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την πλήρη εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία, οι οποίες πρέπει να καθοριστούν σε μια νομικά δεσμευτική συμφωνία.

Όσον αφορά την εναρμόνιση με τα **ευρωπαϊκά πρότυπα**, το Κοσσυφοπέδιο βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο. Συνεχίστηκε η νομοθετική ευθυγράμμιση σε ορισμένους τομείς, αλλά η εφαρμογή της είναι ελλιπής. Σημειώθηκε σχετική πρόοδος στους τομείς της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών και υπηρεσιών, των δημοσίων συμβάσεων και του ανταγωνισμού, καθώς και στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Όσον αφορά τον τομέα της φορολογίας και των τελωνείων, σημειώθηκε επίσης σχετική πρόοδος στην είσπραξη των εσόδων και στην απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών, ωστόσο το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να ενισχύσει την καταπολέμηση της άτυπης οικονομίας και της φοροδιαφυγής. Ο τομέας της ενέργειας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων. Συνολικά, το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να βελτιώσει τη διοικητική ικανότητα και τον συντονισμό του σε όλους τους τομείς προκειμένου να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή του κεκτημένου.

Οι αρχές έχουν σημειώσει πρόοδο στη διαχείριση της νόμιμης και παράτυπης **μετανάστευσης**. Οι προσπάθειες αυτές θα πρέπει να συνεχιστούν και να αξιοποιηθούν. Το Κοσσυφοπέδιο πρέπει να θέσει σε εφαρμογή έναν μηχανισμό επιστροφής για τους παράτυπους μετανάστες.

Παράρτημα 2 – Βασικά στατιστικά στοιχεία

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (στις
15.2.2018)

Δημογραφία	Σημείωση	Μαυροβούνιο		Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας		Αλβανία		Σερβία		Τουρκία		Βοσνία-Ερζεγοβίνη		Κοσσυφοπέδιο *		ΕΕ-28	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Συνολικός πληθυσμός (σε χιλιάδες)		622,1	622,2	2 069,2	2 071,3	2 892,3e	2 886,0	7 114,4	7 076,4	77 696	78 741	3 825,3	3 516,0 p	1 804,9	1 771,6	508 504 p	510 279 bp
Ποσοστό 15-64 επί του συνολικού πληθυσμού (%)		67,8	67,6	70,5	70,3	69,1e	69,5	67,1	66,6	67,8	67,8	:	:	:	65,6p	65,5ep	65,3bep
Ακαθάριστο ποσοστό συνολικής μεταβολής του πληθυσμού (ανά 1 000 κατοίκους)		1,7	1,8	1,3	1,2	3,6e	:	-5,4	-5,1	11,8	11,2	:	-1,8p	9,2p	:	-0,2ep	0,0bep
Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, άνδρες (σε έτη)		74,4	:	73,5	:	76,2e	:	72,8	:	75,4	:	:	:	:	:	77,9ep	:
Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, γυναίκες (σε έτη)		78,6	:	77,4	:	79,7e	:	77,9	:	81,0	:	:	:	:	:	83,3ep	:
Αγορά εργασίας																	
	Σημείωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ρυθμός οικονομικής δραστηριότητας για άτομα ηλικίας 20-64 ετών: αναλογία του οικονομικά ενεργού πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών (%)	1)	68,5	69,1	70,2	69,6	71,3e	73,3e	68,1	70,0	59,9	60,9	59,2	58,8	42,8	44,0	77,1	77,5
Ποσοστό οικονομικής δραστηριότητας για άνδρες ηλικίας 20-64: αναλογία του οικονομικά ενεργού ανδρικού πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών (%)	1)	74,9	76,7	83,8	83,8	81,8e	82,5e	76,7	78,0	82,7	83,3	71,9	72,0	65,1	66,8	83,4	83,7

Ποσοστό οικονομικής δραστηριότητας για γυναίκες ηλικίας 20–64: ποσοστό του οικονομικά ενεργού γυναικείου πληθυσμού ηλικίας 20–64 (%)	1)	62,1	61,6	56,2	54,9	61,1e	64,2e	59,5	62,0	37,3	38,5	46,3	45,3	20,4	20,9	70,8	71,4
Ποσοστά απασχόλησης, σε άτομα ηλικίας 20–64 (% του πληθυσμού)																	
Σύνολο		56,7	57,1	51,9	53,3	59,3e	62,1e	56,0	59,1	53,9	54,3	43,2	44,2	29,1	32,3	70,0	71,0
Άνδρες		61,9	51,3	61,5	63,7	68,1e	69,4e	63,7	66,3	75,3	75,5	53,9	56,4	44,9	49,9	75,8	76,8
Γυναίκες		51,5	63,0	42,1	42,5	50,7e	55,0e	48,3	51,9	32,6	33,2	32,4	32,0	13,2	14,6	64,2	65,3
Άτομα ηλικίας 15-24 ετών εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης, % επί του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας		19,1	18,4	:	:	29,6	26,9e	19,9	17,7	24,0	24,0	27,7	26,4	31,4	30,1	12,0	11,6
Άτομα ηλικίας 15-29 ετών εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης, % επί του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας		23,4	22,3	:	:	32,8	30,0e	24,5	22,3	28,0	27,8	32,8	31,4	39,2	37,3	14,8	14,2
Απασχόληση ανά κύριους τομείς																	
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία (%)		7,7	7,7	17,9	16,6	41,3e	40,2e	19,4	18,6	20,6	19,5	17,9	18,0	2,3	4,2	4,5	4,3
Βιομηχανία (%)		10,8	9,8	23,4	23,1	11,6e	12,8e	19,9	20,2	20,0	19,5	22,0	22,7	18,7	18,0	17,3	17,3
Κατασκευές (%)		6,6	7,7	7,1	7,2	6,9e	6,5e	4,5	4,3	7,2	7,3	7,5	8,6	9,5	11,5	6,8	6,7
Υπηρεσίες (%)		74,8	74,8	51,6	53,1	40,2	40,5	56,1	57,0	52,2	53,7	52,6	50,8	69,5	66,3	71,4	71,6
Εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα ως ποσοστό επί της συνολικής απασχόλησης ατόμων ηλικίας 20-64 (%)	2)	32,4	31,2	:	:	16,7e	15,6e	29,7	28,3	13,5	13,8	31,2	29,0	32,6	30,8	:	:
Εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα ως ποσοστό επί της συνολικής απασχόλησης ατόμων ηλικίας 20-64 (%)	2)	46,6	47,0	:	:	83,3e	84,4e	70,3	71,7	86,5	86,2	63,2	65,9	67,4	69,2	:	:
Ποσοστά ανεργίας (% του εργατικού δυναμικού)																	
Σύνολο	1)	17,5	17,8	26,1	23,7	17,1e	15,2e	17,8	15,4	10,3	10,9	27,9	25,5	32,9	27,5	9,4	8,6
Άνδρες	1)	17,7	18,3	26,7	24,4	17,1e	15,9e	16,9	14,8	9,3	9,6	25,9	22,6	31,8	26,2	9,3	8,4
Γυναίκες	1)	17,3	17,1	25,1	22,7	17,1e	14,4e	18,8	16,2	12,6	13,6	30,9	30,2	36,6	31,7	9,5	8,8

Νέοι, ηλικίας 15–24 ετών	1)	37,6	35,9	47,3	48,2	39,8e	36,5e	43,2	34,9	18,4	19,5	62,3	54,3	57,7	52,4	20,3	18,7
Μακροχρόνια (>12 μήνες)	1)	13,6	13,4	21,3	19,2	11,3e	10,1e	11,4	10,0	2,2	2,2	22,8	21,7	23,8	18,0	4,5	4,0
Μέσοι ονομαστικοί μηνιαίοι μισθοί και ημερομίσθια (σε EUR)	3)	480	499	356	363	386	397	506	516	604	:	424	429	:	:	:	:

Εκπαίδευση	Σημείωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση: ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-24 που είναι τουλάχιστον απόφοιτοι κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση (%)		5,7	5,5	11,3p	9,9	21,3e	19,6e	7,4	7,0	36,7	34,3	5,2	4,9	14,5	12,7	11,0	10,7
Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ (%)		:	:	:	:	3,1p	3,1p	4,0	3,9	4,3	4,6	:	:	4,5	4,7p	:	:
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι τουλάχιστον απόφοιτοι κατώτατης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύνολο		6,6	6,8	:	:	:	:	8,6	7,8	46,5	43,9	6,2u	5,8u	:	14,6	17,2	16,8
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι τουλάχιστον απόφοιτοι κατώτατης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, άνδρες		6,9	5,8	:	:	:	:	9,3	8,6	46,2	44,2	5,6u	5,5u	:	12,5	19,4	19,1
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι τουλάχιστον απόφοιτοι κατώτατης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, γυναίκες		6,3	7,9	:	:	:	:	7,9	7,0	46,8	43,7	6,9u	6,3u	:	17,0	14,9	14,4
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σύνολο		80,6	82,2	:	:	:	:	83,2	84,9	34,9	35,7	86,3	86,6	:	70,5	65,2	65,3

Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, άνδρες		85,3	86,9	:	:	:	:	84,5	86,3	37,8	38,3	88,6	89,0	:	74,5	65,9	66,1
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 ετών που είναι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γυναίκες		75,7	77,2	:	:	:	:	81,7	83,3	32,2	33,3	83,5	83,7	:	66,0	64,5	64,5
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σύνολο		31,0	33,9	28,6	29,1	22,1e	20,9e	28,9	29,9	23,5	26,5	17,2	23,1	17,2	19,1	38,6	39,0
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, άνδρες		29,9	31,8	23,1	24,5	19,6e	18,0e	24,2	24,7	25,0	28,3	13,4u	16,6u	19,5	18,9	33,9	34,3
Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γυναίκες		32,2	35,9	34,5	33,8	24,7e	23,9e	33,7	35,3	22,1	24,6	21,3	29,4	14,7	19,4	43,3	43,8

Εθνικοί λογαριασμοί	Σημειώση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν																	
Σε τρέχουσες τιμές (σε δις. EUR)		3,7	4,0	9,1	9,7p	10,2p	10,7p	33,5	34,6	773,0	780,2	14,6	15,3	5,8	6,0p	14 797,4	14 907,9
Κατά κεφαλή (EUR)		5 827	6 355	4 382	4 691	3 547	3 728	4 720	4 904	9 949	9 909	4 312	4 494	3 278	3 304	29 033	29 148
Σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) κατά κεφαλή		12 200	13 000	10 500	10 900	8 500	8 500	10 500	10 700	18 900	18 800	9 100	9 300	:	:	29 000	29 100
Σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) κατά κεφαλή, σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (ΕΕ-28 = 100)		42	45	36	37	29	29	36	37	65	64	31	32	:	:	-	-

Πραγματικό (όγκος) ετήσιο ποσοστό μεταβολής, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (%)		3,4	2,9	3,9	2,9p	2,2p	3,4p	0,8	2,8	6,1	3,2	3,1	3,3	4,1	3,4p	2,3	2,0
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κύριους τομείς																	
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία (%)		9,7	9,0	11,1	10,5p	22,9p	22,9p	8,2	7,9	7,8	7,0	7,3	:	12,6	13,4p	1,5	1,5
Βιομηχανία (%)		12,8	12,3	19,3	19,9p	13,9p	13,2p	25,9	25,9	22,4	22,3	21,9	:	20,8	21,1p	19,4	19,4
Κατασκευές (%)		4,5	6,8	8,1	8,6p	10,2p	10,5p	5,5	5,4	9,3	9,7	4,6	:	8,4	8,2p	5,3	5,3
Υπηρεσίες (%)		73,0	71,9	61,5	61,0p	53,0p	53,4p	60,4	60,8	60,5	61,0	66,2	:	58,2	57,3p	73,8	73,8

Ισοζύγιο πληρωμών	Σημειώση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Καθαρές (εισερχόμενες - εξερχόμενες) άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) (σε εκατ. EUR)		619,3	371,6	202,8	316,9	818,4	936,5	1 803,8	1 899,2	:	:	248,9	240,5	271,8	177,2	-129 867	-116 465
Καθαρές (εισερχόμενες - εξερχόμενες) άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) (% του ΑΕΠ)		16,9	9,4	2,2	3,3p	8,0p	8,7p	5,4	5,5	:	:	1,7	1,6	4,7	3,0p	-0,9	-0,8
Καθαρές (εισερχόμενες - εξερχόμενες) άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) σε σχέση με την ΕΕ-28 (σε εκατ. EUR)		403,0	-32,5	-20,7	199,1	:	:	1 480,4	1 304,4	:	:	160,5	190,9	11,2	15,6	-	-
Καθαρές (εισερχόμενες - εξερχόμενες) άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) σε σχέση με την ΕΕ-28 (% του ΑΕΠ)		11,0	-0,8	-0,2	2,0p	:	:	4,4	3,8	:	:	1,1	1,2	0,2	0,3p	-	-
Εμβάσματα σε % του ΑΕΠ		1,2	1,0	2,3	2,0p	5,9p	5,7p	8,5	7,8	:	:	8,3	8,2	11,5	11,5p	0,1	0,1

Εξωτερικό εμπόριο αγαθών	Σημειώση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Διεθνές εμπόριο αγαθών																	
Μερίδιο εξαγωγών στις χώρες ΕΕ-28 επί της αξίας των συνολικών εξαγωγών (%)		35,6	37,4	77,0	79,9	75,4	77,9	67,0	67,6	44,5	47,9	71,6	71,3	32,6	22,6	-	-
Μερίδιο εισαγωγών από τις χώρες ΕΕ-28 επί της αξίας των συνολικών εξαγωγών (%)		41,3	48,2	62,0	62,0	61,8	63,1	57,3	58,7	38,0	39,0	60,8	61,9	42,2	43,1	-	-

Εμπορικό ισοζύγιο (σε εκατ. EUR)		-1 524	-1 736	-1 714	-1 777	-2 154	-2 399	-2 978	-2 483	-56 981	-50 676	-3 510	-3 448	-2 309	-2 480	59 553	32 002
Διεθνές εμπόριο σε αγαθά και υπηρεσίες ως ποσοστό του ΑΕΠ																	
Εισαγωγές (% του ΑΕΠ)		60,6	62,9	65,0	64,7p	44,7p	:	56,4	57,5	26,0	24,9	53,2	52,3	49,5	51,3p	40,3	40,5
Εξαγωγές (% του ΑΕΠ)		42,1	40,5	48,7	50,0p	27,4p	:	46,7	50,0	23,3	22,0	34,6	35,4	19,3	22,5p	43,8	44,0

Δημόσια οικονομικά	Σημε ίωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Στατιστικές δημόσιων οικονομικών ως ποσοστό του ΑΕΠ																	
** Πλεόνασμα (+) / έλλειμμα (–)) γενικής κυβέρνησης (%)		-7,4	-2,8	-3,5	-2,7	-4,1	-1,8	-3,7	-1,3	1,3	:	0,7	1,2	:	:	-2,4	-1,7
** Δημόσιο χρέος (%)		66,2	64,4	38,1	39,6	69,1	68,7	76,0	73,0	27,5	:	41,9	40,5	12,8	:	84,5	83,2

Οικονομικοί δείκτες	Σημε ίωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ετήσια αλλαγή των τιμών καταναλωτή (%)	4)	1,4	0,1	-0,3	-0,2	2,0	2,5	1,5	1,3	7,7	7,7	-1,0	-1,1	-0,5	0,3	0,0	0,3
Σύνολο εξωτερικού χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ (%)		:	:	69,3	74,2p	74,7p	73,5p	78,3	76,5	47,1	:	72,2	71,0	33,3	33,7p	:	:
Επιτόκιο δανεισμού (ένα έτος), ετησίως (%)	5)	:	:	:	:	74,7	73,5	:	:	53,0	:	:	:	:	:	:	:
Επιτόκιο καταθέσεων (ένα έτος), ετησίως (%)	6)	8,53	7,45	3,75	4,25	7,77	5,89	6,50	5,50	10,79	:	5,74	4,97	8,32	7,47	:	:
Αξία διαθεσίμων (συμπεριλαμβανομένου του χρυσού) (σε εκατ. EUR)	7)	1,23	0,93	0,25	0,25	1,35	0,80	2,50	2,50	7,27	:	0,09	0,09	0,90	1,01	:	:
Διεθνές διαθέσιμα - ισοδυναμία σε μήνες εισαγωγών		673,7	803,0	2 261,8	2 613,4	2 880,0	2 945,0	10 378,0	10 204,6	99 619,6	:	4 414,6	4 887,4	706,4	605,1	:	:

Επιχειρήσεις	Σημε ίωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής (2010 = 100)	8)	88,3	84,4	118,0	122,0	161,7	130,5	107,1	112,1	124,1	126,3	107,4	112,0	:	:	103,9	105,6

Υποδομές	Σημε ίωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
-----------------	--------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Πυκνότητα σιδηροδρομικού δικτύου (γραμμές σε λειτουργία ανά χίλια km ²)		18,1	18,1	28,1	27,4	13,8	12,2	48,6	48,6	13,2	:	20,1	21,9	30,9	30,9	:	:
Μήκος αυτοκινητοδρόμων (σε χιλιόμετρα)		0	0	259	259	:	:	693	741	2 282	2 542	128	:	80	98	:	:

Ενέργεια	Σημείωση	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Καθαρές εισαγωγές ενέργειας σε σχέση με το ΑΕΠ		4,2	3,4	6,4	5,1p	0,8p	1,3p	4,8	3,6	1,2	1,0	5,3	4,3	5,4	4,1p	1,6	1,3

: = μη διαθέσιμα στοιχεία

b = διακοπή σειράς

e = εκτιμώμενη αξία

p = προσωρινή

u = χαμηλή αξιοπιστία

- = άνευ αντικειμένου

* = Η ονομασία αυτή χρησιμοποιείται με επιφύλαξη των θέσεων ως προς το καθεστώς και συνάδει με την απόφαση αριθ. 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και τη γνώμη του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου.

** = Τα δεδομένα σχετικά με το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος των υποψήφιων χωρών δημοσιεύονται «ως έχουν» και χωρίς καμία διασφάλιση όσον αφορά την ποιότητά τους και την τήρηση του ΕΣΛ.

Υποσημειώσεις:

- 1) Τουρκία: ανεργία βάσει του κριτηρίου των 4 εβδομάδων + με χρήση μόνο ενεργητικών μεθόδων αναζήτησης εργασίας.
- 2) Βοσνία-Ερζεγοβίνη: τα ποσοστά δεν φθάνουν το 100 % διότι αποκλείονται άλλα είδη ιδιοκτησίας. Μαυροβούνιο: εξαιρούνται οι ΜΚΟ· τα στοιχεία αναφέρονται στον αριθμό των εργαζομένων (στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα) ως ποσοστό επί του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων ατόμων.
- 3) Αλβανία: δημόσιος τομέας. Βοσνία-Ερζεγοβίνη: καθαρά κέρδη. Σερβία: ημερομίσθια και μισθοί καταβληθέντα σε εργαζομένους νομικών οντοτήτων και επιχειρήσεων μη εταιρικής μορφής.
- 4) Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή εκτός της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και των στοιχείων του 2015 για την Αλβανία. Αλβανία: διακύμανση μεταξύ του Δεκεμβρίου ενός έτους και του Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους.
- 5) Εξωτερικό χρέος Αλβανίας [συμπεριλαμβανομένων των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ)].
- 6) Αλβανία: μέσος σταθμικός συντελεστής εφαρμοζόμενος στα νέα 12μηνα δάνεια τον αντίστοιχο μήνα, 12μηνος ληκτότητας. Βοσνία-Ερζεγοβίνη: βραχυπρόθεσμα επιτόκια δανεισμού σε εθνικό νόμισμα προς μη χρηματοδοτικές εταιρείες (σταθμισμένος μέσος όρος). Μαυροβούνιο: σταθμισμένο μέσο πραγματικό επιτόκιο, ανεξόφλητα ποσά, ετήσιο. Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: τέλος του έτους (31 Δεκεμβρίου)
- 7) Αλβανία: το επιτόκιο καταθέσεων αντιπροσωπεύει τον μέσο σταθμικό συντελεστή για νέες καταθέσεις κατά τον αντίστοιχο μήνα, 12μηνος ληκτότητας. Βοσνία-Ερζεγοβίνη: ζήτηση επιτοκίων καταθέσεων νοικοκυριών σε εθνικό νόμισμα (σταθμισμένος μέσος όρος). Μαυροβούνιο: σταθμισμένο μέσο πραγματικό επιτόκιο, ανεξόφλητα ποσά, ετήσιο. Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: τέλος του έτους (31 Δεκεμβρίου) Τουρκία: διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων μίας ημέρας.
- 8) Μαυροβούνιο και Σερβία: ακαθάριστη σειρά, αντί για ημερολογιακή προσαρμογή.